

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

2010

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

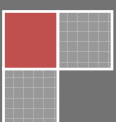
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΠΑΠΑΔΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ:

ΕΙΚΟΣΠΕΝΤΑΚΗ ΜΑΡΙΑ
ΚΑΤΡΑΚΗΣ ΜΑΝΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας με αντικείμενο μελέτης τις αναδυόμενες αγορές και ιδιαίτερα τις υπό μετάβαση χώρες της κεντροανατολικής Ευρώπης. Μέσα από αυτή την εργασία μας δόθηκε η δυνατότητα να κατανοήσουμε τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομίας, καθώς και τους οικονομικούς παράγοντες που προσδιόρισαν την πορεία των χωρών της κεντροανατολικής Ευρώπης από την διάρκεια της μετάβασης μέχρι και σήμερα.

Συγκεκριμένα, στόχος μας είναι αφενός να αναλύσουμε τους ευρύτερους παράγοντες οι οποίοι προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό την πορεία των υπό μελέτη χωρών και αφετέρου τις οικονομικές τους επιδόσεις. Συνεπώς στο επίκεντρο της ανάλυσης μας βρίσκονται ζητήματα τα οποία αφορούν τη μακροοικονομική σταθεροποίηση, τη διαρθρωτική μεταρρύθμιση, την ανάπτυξη του εμπορίου και την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων.

Η εργασία αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην παρουσία των αναδυόμενων αγορών στην παγκόσμια οικονομία. Παρουσιάζονται δηλαδή στοιχεία και χαρακτηριστικά γνωρίσματα, που διαφοροποιούν τις αναδυόμενες από τις ήδη αναπτυγμένες χώρες, καθώς και ο ρόλος του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων στην ανάπτυξη των χωρών αυτών. Στο δεύτερο μέρος, προβάλλονται με σαφήνεια οι αναδυόμενες αγορές της κεντροανατολικής Ευρώπης καθώς και τα τυπικά γνωρίσματα της περιοχής πριν τη μετάβαση και μετά και πως τα γεγονότα αυτά επηρέασαν τις οικονομίες αυτές. Στη συνέχεια ακολουθεί εκτενέστερη περιγραφή και παρουσίαση των υπό μελέτη χωρών. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος παρουσιάζονται οι εξελίξεις και οι προοπτικές των χωρών αυτών καθώς και οι επιχειρηματικές ευκαιρίες στην περιοχή.

Κλείνοντας, γίνεται μια προσωπική εκτίμηση ως προς τις οικονομικές επιδόσεις των χωρών της περιοχής βασιζόμενη στα στοιχεία που εξετάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	2
Εισαγωγή.....	4

Κεφάλαιο 1

Οι αναδύομενες αγορές στην παγκόσμια οικονομία

1.1 Γενικά χαρακτηριστικά των αναδύομενων αγορών.....	5
1.1.1 Ορισμός – χαρακτηριστικά.....	7
1.1.2 Παράγοντες που τις ευνόησαν.....	9
1.2 Διεθνές εμπόριο και Επενδύσεις στην ανάπτυξη.....	9
1.2.1 Εναλλακτικές μορφές εισροής κεφαλαίου.....	11
1.3 Οι χώρες BRIC.....	14

Κεφάλαιο 2

Οι οικονομίες της κεντροανατολικής Ευρώπης

2.1 Σύντομη παρουσίαση της περιοχής.....	16
2.2 Η ενσωμάτωση της Κεντροανατολικής Ευρώπης στην παγκόσμια οικονομία.....	18
2.2.1 Οι οικονομικές σχέσεις Ανατολής – Δύσης.....	18
2.2.2 Από την εσωστρέφεια στην εξωστρέφεια.....	19
2.2.3 Ενίσχυση του εξωτερικού εμπορίου με χώρες της Δύσης.....	20
2.2.4 Εισροές ξένων κεφαλαίων και Άμεσες Ξένες Επενδύσεις.....	21
2.3 Παρουσίαση των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης.....	23
2.3.1 Ρωσία.....	23
2.3.2 Ουγγαρία.....	25
2.3.3 Τσεχία.....	27
2.3.4 Πολωνία.....	29
2.3.5 Βουλγαρία.....	31
2.3.6 Ρουμανία.....	34

Κεφάλαιο 3

Το Μέλλον των αναδύομενων αγορών

3.1 Επιχειρηματικές ευκαιρίες στις χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης.....	37
3.2 Συμπεράσματα – προοπτικές.....	39

Προσάρτημα.....	42
Βιβλιογραφία.....	46

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναδυόμενες χαρακτηρίζονται οι αγορές που βρίσκονται στο στάδιο μετάβασης της οικονομίας τους και εισέρχονται τώρα στην εποχή της μαζικής κατανάλωσης και του εκσυγχρονισμού. Όπως υποστηρίζει ο διάσημος διαχειριστής κεφαλαίων Mark Mobius προβλέπεται λαμπρό μέλλον γι' αυτές, αφού αποτελούν πόλο έλξης για τους επενδυτές. Άλλωστε, οι αναδυόμενες αγορές ήταν αυτές που τους χάρισαν τεράστια κέρδη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας που πέρασε.

Την ίδια περίοδο, ενώ τα χρηματιστήρια βίωσαν δύο απ' τις χειρότερες περιόδους των τελευταίων 150 ετών («φούσκα των μετοχών, τεχνολογία» το 2000 και «μεγάλη ύφεση» το 2008), οι αναδυόμενες αγορές κατάφεραν να τριπλασιάσουν την αξία τους, έναντι συσσωρευτικών κερδών 13% για τις μετοχές των αναπτυσσόμενων χωρών το ίδιο διάστημα.

Επίσης, το ενδιαφέρον των επιχειρήσεων για τον τομέα των εξαγορών και των συγχωνεύσεων στις αναδυόμενες αγορές, αυξάνεται συνεχώς γι' αυτό και σήμερα πέντε απ' τις δέκα μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κόσμου προέρχονται απ' αυτές τις αγορές, ενώ το 49% του παγκόσμιου ΑΕΠ παράγεται στις αναδυόμενες αγορές.

Σήμερα οι μεγαλύτερες αναδυόμενες οικονομίες του κόσμου, είναι οι χώρες του BRIC που όπως όλα δείχνουν μέχρι το 2039 θα ξεπεράσουν σε μέγεθος τις έξι τωρινές μεγαλύτερες οικονομίες. Παρ' όλα αυτά εμείς θα εστιάσουμε στις αναδυόμενες αγορές της Κεντροανατολικής Ευρώπης (Ρωσία, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Ρουμανία, Βουλγαρία), που όπως φαίνεται θα μας απασχολήσουν αρκετά τα επόμενα χρόνια. Συγκεκριμένα στόχος αυτής της εργασίας είναι να αναλύσουμε τους ευρύτερους παράγοντες οι οποίοι προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό την πορεία των χωρών της περιοχής κατά την διάρκεια της μετάβασης, ιδίως σε ότι αφορά τις οικονομικές τους επιδόσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΟΙ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΑΓΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1.1 ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Το εθνικό προϊόν μιας χώρας χρησιμοποιείται συχνά ως ένα από τα κριτήρια για την κατάταξη της χώρας από πλευράς οικονομικής ανάπτυξης και κατά επέκταση ως δείκτης οικονομικής ευημερίας. Το ΑΕΠ όμως αυτό κάθε εαυτό δεν σημαίνει πολλά πράγματα αν δεν χρησιμοποιηθεί σε σχέση με τον πληθυσμό της χώρας που αναφέρεται. Στην ουσία χρησιμοποιείται το κατά κεφαλήν εισόδημα μίας χώρας ως δείκτης οικονομικής ευημερίας της χώρας αυτής. Κατά κανόνα επομένως υψηλά κατά κεφαλήν εισοδήματα είναι ενδείξεις υψηλού επιπέδου παραγωγής και παραγωγικότητας σε μία οικονομία και συνήθως υποδηλώνουν βιομηχανικά αναπτυγμένες οικονομίες.

Όπως προκύπτει λοιπόν από τα παραπάνω, μπορούμε να χωρίσουμε τις οικονομίες του κόσμου σε τέσσερις βασικές κατηγορίες με κριτήριο το κατά κεφαλήν εισόδημα. Τις *οικονομίες χαμηλού εισοδήματος*, στις οποίες περιλαμβάνονται η Κίνα, η Ινδία και οι περισσότερες χώρες της νότιας Αφρικής. *Οι χαμηλού έως μεσαίου εισοδήματος οικονομίες*, στις οποίες περιλαμβάνονται οι μικρές χώρες της Λατινικής Αμερικής και οι χώρες της Καραϊβικής, η Αργεντινή, η Χιλή και οι περισσότερες από τις υπόλοιπες χώρες της Αφρικής. *Οι μεσαίου ως υψηλού εισοδήματος οικονομίες*, στις οποίες περιλαμβάνονται οι περισσότερες από τις μεγάλες χώρες της Λατινικής Αμερικής, η Κορέα και οι σχετικά φτωχότερες χώρες της Ευρώπης. Και τέλος *οι υψηλού εισοδήματος* στις οποίες περιλαμβάνονται οι πλούσιες βιομηχανικές οικονομίες.

Οι τρεις πρώτες κατηγορίες περιλαμβάνουν κυρίως χώρες που βρίσκονται στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης σε σχέση με τις ήδη αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες. Τις αναπτυσσόμενες, δηλαδή χώρες όπου η δομή των οικονομιών των χωρών αυτών είναι σημαντικά διαφορετική από αυτή των πλουσίων βιομηχανικών χωρών και τις αναδύομενες οι οποίες βρίσκονται σε ένα μεταβατικό στάδιο οικονομικής εξέλιξης και αποτελούν το αντικείμενο της μελέτης μας.

Παγκόσμιο ΑΕΠ

	Αριθμός κρατών	Μερίδιο στο ΑΕΠ	<u>2002</u>	<u>2003</u>	<u>2004</u>	<u>2005</u>	<u>2006</u>	<u>2007</u>	<u>2008</u>
1. Προηγμένες οικονομίες	31	56,3	1,6	1,9	3,2	2,6	3,0	2,7	0,8
ΗΠΑ	—	21,6	1,6	2,5	3,6	2,9	2,8	2,0	1,1
Ιαπωνία	—	6,6	0,3	1,4	2,7	1,9	2,4	2,4	-0,6
Ευρωπαϊκή Ένωση	27	—	1,4	1,5	2,7	2,0	3,1	2,9	0,9
Ζώνη του Ευρώ	15	16,1	0,9	0,8	2,1	1,7	2,9	2,7	0,8
2. Αναδυόμενες και Αναπτυσσόμενες οικο.	141	43,7	4,8	6,3	7,5	7,1	7,9	8,3	6,1
Αφρικής	47	3	6,2	5,4	6,5	5,8	8,3	6,1	5,2
Ασίας	23	20,1	6,9	8,2	8,6	9,0	9,9	10,6	7,8
Ινδία	—	4,6	4,6	6,9	7,9	9,1	9,8	9,0	6,0
Κίνα	—	10,8	9,1	10,0	10,1	10,4	11,6	13,0	9,0
Μέσης Ανατολής	13	3,8	3,8	7,1	5,8	5,7	5,7	6,4	6,1
Λατινικής Αμερικής	32	8,3	0,5	2,2	6,1	4,7	5,5	5,7	4,6
Βραζιλία	—	2,8	2,7	1,1	5,7	3,2	3,8	5,4	5,1
Μεξικό	—	2,1	0,8	1,7	4,0	3,1	4,9	3,2	1,8
Κεντροανατολικής Ευρώπης	13	4,0	4,2	4,8	6,9	6,1	6,7	5,4	3,2
ΚΑΚ	13	4,5	5,2	7,8	8,2	6,8	8,2	8,6	6,0
Ρωσία		3,2	4,7	7,2	7,3	6,4	7,4	8,1	5,6

Πηγές: ΔΝΤ, World Economic Outlook 2008 – Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, για το έτος 2008. Επίσης :ITU yearbook of statistics 2000-2008

1.1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ-ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, **αναδυόμενες αγορές** είναι αυτές που δεν έχουν ωριμάσει ακόμα και που εισέρχονται τώρα στην εποχή της μαζικής κατανάλωσης και του εκσυγχρονισμού. Είναι χώρες με προσδοκίες και ρηχές χρηματαγορές που είτε έχουν μείνει πίσω για κάποιους λόγους σε ανάπτυξη, (π.χ. οι πρώην κομμουνιστικές χώρες της Ευρώπης) είτε προετοιμάζονται για μεγάλες τομές στις οικονομίες τους. Η πολιτική αστάθεια και οι ατυχείς οικονομικές πολιτικές συχνά συνέβαλαν στην επιδείνωση των προβλημάτων στις χώρες αυτές, και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην μετέπειτα οικονομική τους εξέλιξη.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, οι πέντε μεγαλύτερες αναδυόμενες αγορές είναι η Κίνα, η Ινδία, η Ινδονησία, η Βραζιλία και η Ρωσία (*εκτενέστερη αναφορά για τις παραπάνω χώρες ακολουθεί στη παράγραφο 1.3*). Άλλες χώρες που θεωρούνται επίσης ως αναδυόμενες είναι το Μεξικό, η Αργεντινή, η Νότια Αφρική καθώς και χώρες της Κεντροανατολικής και Νότιας Ευρώπης.

Οι χώρες αυτές βρίσκονται σε ένα κρίσιμο στάδιο μετάβασης, με τις τελευταίες να βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση, πραγματοποιώντας αναδιαρθρώσεις στις οικονομίες τους σύμφωνα με τις γραμμές της αγοράς και προσφέροντας πληθώρα ευκαιριών στο εμπόριο, τη μεταφορά τεχνολογίας, καθώς και στις άμεσα ξένες επενδύσεις.

Αυτό που τις κάνει διαφορετικές:

Οι αναδυόμενες αγορές ξεχωρίζουν λόγω τεσσάρων βασικών χαρακτηριστικών. Πρώτων, είναι περιφερειακές υπερδυνάμεις με μεγάλο πληθυσμό, με μεγάλες βάσεις πόρων και μεγάλες αγορές. Η επιτυχία τους ως οικονομίες μπορεί να τονώσει την οικονομική ανάπτυξη των χωρών που βρίσκονται γύρω τους, αλλά μπορεί να συμβεί και το αντίθετο σε περίπτωση ύφεσης. Δεύτερων, είναι μεταβατικές οικονομίες και υιοθετούν πολιτικές ανοιχτών θυρών για να αντικαταστήσουν τις πολιτικές του παρελθόντος οι οποίες στερήσαν την οικονομική τους ανάπτυξη. Τρίτων, είναι οι ταχύτερα στο κόσμο αναπτυσσόμενες οικονομίες συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στην εκρηκτική ανάπτυξη του εμπορίου στον κόσμο. Ενδεικτικά μέχρι το 2020 το μερίδιο των πέντε μεγαλύτερων αναδυόμενων αγορών στην παγκόσμια παραγωγή θα διπλασιαστεί σε 16,1% από 7,8% το 1992. Τέταρτον πρωταγωνιστούν στη διεθνή πολιτική σκηνή επιδιώκοντας λύσεις σε κοινωνικά ζητήματα, αλλά και ένα μεγαλύτερο κομμάτι της παγκόσμιας οικονομικής πίτας.

Συνοψίζοντας οι αναδυόμενες αγορές επιγραμματικά έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- I. Βρίσκονται στο στάδιο μετάβασης της οικονομίας τους
- II. Δεν είναι κορεσμένες
- III. Διευρύνονται με γρήγορους ρυθμούς
- IV. Βρίσκονται στο στάδιο γρήγορης διεθνοποίησης, οργανικής ένταξης και ενσωμάτωσης στην παγκόσμια οικονομία.
- V. Προσφέρουν νέες μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες και
- VI. Έχουν μεγάλο επιχειρηματικό κίνδυνο

Πιθανές αιτίες δημιουργίας των αναδυόμενων αγορών:

- Η αποτυχία του κράτους για οικονομική ανάπτυξη. Αυτή η αποτυχία οφείλεται στις ατυχείς οικονομικές πολιτικές και στις τεράστιες αρνητικές πιέσεις στις χώρες αυτές, με αποτέλεσμα το κράτος να μην μπορεί να διευκολύνει την οικονομική ανάπτυξη κατά μήκος, όπως αναφέραμε παραπάνω, της γραμμής της παγκόσμιας οικονομίας.
- Η ανάγκη για επενδύσεις κεφαλαίου. Το πιο σημαντικό στοιχείο για τις αναδυόμενες αγορές είναι η ανάγκη τους να επενδύουν. Αλλά ο παραδοσιακός δανεισμός του δημοσίου για την χρηματοδότηση της ανάπτυξής τους, δεν επαρκούσε για να τροφοδοτήσει την αναπτυξιακή διαδικασία. Στο παρελθόν οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών είχαν δανειστεί, είτε από εμπορικές τράπεζες, είτε από ξένες κυβερνήσεις και πολυμερείς δανειστές όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια τράπεζα. *(εκτενέστερη αναφορά στις μορφές εισροής κεφαλαίου ακολουθεί στη παράγραφο 1.2.1)*. Αυτό είχε συχνά ως αποτέλεσμα τη βαριά υπερφόρτωση του χρέους και στη συνέχεια τη δημιουργία σοβαρών οικονομικών ανισορροπιών. Οι επιδόσεις πολλών χωρών, καταδεικνύει την αδυναμία να διαχειριστούν σωστά και αποτελεσματικά τα δανειακά κεφάλαια για την στήριξη της οικονομικής τους ανάπτυξης. Στη συνέχεια, όπως θα δούμε παρακάτω, οι αναδυόμενες αγορές με βάση τα μη ικανοποιητικά αποτελέσματα του δημοσίου δανεισμού, άρχισαν να στηρίζονται σε επενδύσεις σε μετοχικό κεφάλαιο ως μέσο χρηματοδότησης. *(εκτενέστερη αναφορά στη παράγραφο 1.2.1 άμεσες ξένες επενδύσεις.)*

1.1.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΙΣ ΕΥΝΟΗΣΑΝ

Αρκετοί ήταν οι παράγοντες που ευνόησαν τις αναδυόμενες χώρες τα προηγούμενα χρόνια. Η υψηλή ρευστότητα στις διεθνείς αγορές, η συνεχιζόμενη ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, η άνοδος της τιμής του πετρελαίου(καθώς αρκετές απ' αυτές τις χώρες παράγουν πετρέλαιο), η καλή μακροοικονομική κατάσταση των περισσοτέρων κρατών, ειδικά σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο ανόδου των επιτοκίων(1994), οι ελκυστικές αποτιμήσεις, η αυξημένη διάθεση ανάληψης κινδύνου από διεθνείς επενδυτές και η στροφή αμερικανικών επενδυτικών κεφαλαίων προς τις διεθνείς αγορές, αποτελούν ορισμένους από αυτούς.

Σύμφωνα με τους αναλυτές, η ισχυρή και σταθερή ανάπτυξη των αναδυόμενων αγορών σε ολόκληρο τον κόσμο, σε συνδυασμό με τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, καθιστούν τις αναδυόμενες αγορές μια σταθερά ελκυστική επιλογή.

Καταλυτικός επίσης παράγοντας είναι η ταχεία αύξηση των εισοδημάτων σ' αυτές τις αγορές, που «σπρώχνει» όλο και μεγαλύτερες πληθυσμιακές ομάδες στη λεγόμενη μεσαία τάξη. Εκτιμάται ότι το 2030 οι καταναλωτές μεσαίου εισοδήματος στις αναδυόμενες χώρες θα αντιπροσωπεύουν το 93% της παγκόσμιας μεσαίας τάξης και αυτό φαίνεται ότι θα παίξει σημαντικό ρόλο στο επενδυτικό σκηνικό των αναδυόμενων οικονομιών.

1.2 ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Στη περίοδο μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο διαμορφώθηκε ένα νέο διεθνές οικονομικό καθεστώς με διεθνείς θεσμούς, οργανισμούς, αρχές και κανόνες που περιλαμβάνονται σε διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες που αποβλέπουν στη ρύθμιση των διεθνών οικονομικών σχέσεων μεταξύ των χωρών. Σαν αποτέλεσμα των παραπάνω αλλαγών, αλλά και την διαχρονική τους εφαρμογή και βελτίωση, στη σύγχρονη εποχή κυριαρχεί το ελεύθερο εμπόριο σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι το μεγαλύτερο μέρος του *διεθνούς εμπορίου* διεξάγεται με βάση τους φιλελεύθερους κανόνες του ελεύθερου εμπορίου.

Η συζήτηση όμως για τα κέρδη από το διεθνές εμπόριο αφορά τις ανταλλαγές αγαθών και υπηρεσιών. Οι περισσότερες όμως, πράξεις που λαμβάνουν χώρα στη διεθνή αγορά κεφαλαίου, τομέας που

δραστηριοποιούνται οι τράπεζες, καταλήγουν σε ανταλλαγές περιουσιακών στοιχείων μεταξύ κατοίκων διαφορετικών χωρών, π.χ. ανταλλαγή μετοχών μιας επιχείρησης με κάποια κρατικά ομόλογα.

Πως μπορούν όμως οι χώρες να επωφεληθούν από τα κέρδη που απορρέουν από το διεθνές εμπόριο; Οι χώρες μπορούν να επωφεληθούν από την συγκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων τους στους τομείς στους οποίους είναι πιο αποτελεσματικές και από τη χρησιμοποίηση κάποιου μέρους του προϊόντος που παράγουν για την πληρωμή εισαγωγών άλλων προϊόντων από άλλες χώρες. Αυτή η κατηγορία κερδών αντιστοιχεί στην περίπτωση ανταλλαγής προϊόντων ή υπηρεσιών με άλλα προϊόντα ή υπηρεσίες μεταξύ των κατοίκων διαφορετικών χωρών.

Μια άλλη ωφέλεια που προκύπτει από το *διαχρονικό* εμπόριο, είναι η ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών με απαιτήσεις για μελλοντικά αγαθά και υπηρεσίες, δηλαδή όπως αναφέραμε παραπάνω με περιουσιακά στοιχεία. Όταν μια χώρα δανείζεται από το εξωτερικό, δηλαδή πουλάει ομόλογα σε ξένους επενδυτές, για κάποιο εγχώριο επενδυτικό σχέδιο. Η δανειζόμενη χώρα ωφελείται από αυτό το εμπόριο επειδή μπορεί με αυτό τον τρόπο να πραγματοποιήσει ένα επενδυτικό έργο το οποίο διαφορετικά δεν θα μπορούσε ενδεχομένως να χρηματοδοτήσει μόνο από τις εγχώριες αποταμιεύσεις. Η χώρα που δανείζει επίσης ωφελείται επειδή αποκτά ένα περιουσιακό στοιχείο με απόδοση υψηλότερη από αυτή που θα επιτύγχανε στις εγχώριες αγορές. Επομένως ο μεγάλος αυτός όγκος ανταλλαγών περιουσιακών στοιχείων αποδίδει οφέλη σε όλες τις αντίστοιχες χώρες, και συμβάλλει στη βελτίωση της οικονομικής θέσης και των δύο μερών.

1.2.1 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΣΡΟΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Όταν μια χώρα έχει έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της, επιδιώκει να βρει τρόπους χρηματοδότησης. Μιλάμε δηλαδή για εισροές κεφαλαίων οι οποίες έχουν διάφορες μορφές.

- *Έκδοση ομολόγων.* Σε αυτή τη περίπτωση μιλάμε για πώληση ομολόγων σε ιδιώτες άλλων χωρών.
- *Τραπεζικά δάνεια.* Μιλάμε για απευθείας δανεισμό από τις εμπορικές τράπεζες των ήδη αναπτυγμένων χωρών.
- *Άμεσες ξένες επενδύσεις.* Οι άμεσες ξένες επενδύσεις είναι ξένες επενδύσεις κεφαλαίου στο εξωτερικό με σκοπό το δικαίωμα ελέγχου του επενδυτή πάνω στην ξένη επιχείρηση που επενδύει. Οι διεθνείς επενδυτές επιδιώκουν να επενδύουν τα κεφάλαια τους με αυτή τη μορφή γιατί είναι πιο κερδοφόρα και γιατί μπορούν να έχουν μια πιο γενική εικόνα για την παγκόσμια οικονομία. π.χ. εξαγορά μιας υπάρχουσας εγχώριας επιχείρησης ή η δημιουργία μιας θυγατρικής από μια επιχείρηση που ανήκει επί το πλείστον σε κατοίκους άλλης χώρας.
- *Επίσημος δανεισμός.* Μιλάμε για δανεισμό από διεθνείς οργανισμούς, όπως το **Διεθνές Νομισματικό Ταμείο** και την **Παγκόσμια Τράπεζα**. Τα δάνεια αυτά μπορεί να χορηγούνται με ευνοϊκούς όρους ή και με τους όρους της αγοράς.

Οι παραπάνω μορφές δανεισμού που περιγράψαμε κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες. Στη χρηματοδότηση που προκαλεί αύξηση του χρέους (έκδοση ομολόγων, τα τραπεζικά δάνεια, επίσημος δανεισμός). Η άμεση επένδυση από την άλλη είναι μορφή δανεισμού με έκδοση μετοχών. Οι ΑΞΕ αποτελούν μακροπρόθεσμες δεσμεύσεις οι οποίες δίνουν κίνητρα για ενεργό συμμετοχή των επενδυτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και συμβάλλουν έτσι στην αναδιοργάνωση των επιχειρήσεων. Σε ότι αφορά την αύξηση του εθνικού προϊόντος οι ΑΞΕ δεν είναι σημαντικές μόνο επειδή συμβάλλουν στην αύξηση του επιπέδου της επένδυσης αλλά και επειδή μεταβιβάζουν τεχνολογία και μεθόδους οργάνωσης από σχετικά πιο προηγμένες οικονομίες. Επίσης είναι πιο παραγωγικές από τις εγχώριες επενδύσεις και αποτελούν σημαντική πηγή ξένου συναλλάγματος, η οποία συμβάλλει στην κάλυψη των εξωτερικών ανισορροπιών. Συνεπώς οι ΑΞΕ ενισχύουν τη μακροοικονομική σταθερότητα, αφού αποτελούν σταθερή μακροπρόθεσμη πηγή κάλυψης είτε των ελλειμμάτων τρεχουσών συναλλαγών, είτε των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Τέλος, είναι σημαντικές και σε επίπεδο επιχείρησης αφού μπορεί να αποτελούν το μοναδικό τρόπο με τον οποίο γίνεται η μεταβίβαση τεχνολογίας σε αυτές τις χώρες αφού όπως είπαμε συμβάλλουν στην

αναδιοργάνωση των επιχειρήσεων και βελτιώνουν τις επιδόσεις τους διευκολύνοντας την εισαγωγή νέας τεχνολογίας και τεχνογνωσίας.

Επιθυμία επομένως των αναδυόμενων αγορών είναι να προσελκύσουν επενδύσεις ιδίων κεφαλαίων από ιδιώτες επενδυτές, οι οποίοι θα γίνουν εταίροι στην ανάπτυξή τους. Οι άμεσοι επενδυτές έχουν απαίτηση έναντι της καθαρής απόδοσης της επένδυσης κατά το ποσοστό συμμετοχής τους, και όχι απαίτηση για μια σταθερή ροή εσόδων. Οι επενδυτές όμως εμφανίζονται διστακτικοί να συμμετέχουν σε τέτοιες επενδυτικές επιλογές λόγω έλλειψης κατανόησης των αγορών αυτών, της περιορισμένης πρόσβασης στην έρευνα αγοράς, των ελαχίστων εταιρικών πληροφοριών που κυκλοφορούν και των κινδύνων που συνδέονται με τις επιδόσεις των χωρών αυτών στο παρελθόν. Οι αρνητικές οικονομικές εξελίξεις στη χώρα της άμεσης επένδυσης ενδέχεται να έχουν ως συνέπεια τη μείωση των εσόδων των άμεσων επενδυτών.

Για να προσελκύσει επομένως μια χώρα κεφάλαια πρέπει να καθορίσει τις προϋποθέσεις της αγοράς και να δημιουργήσει ένα ευνοϊκό επιχειρηματικό κλίμα που να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των ξένων επενδυτών.

Οι αποφάσεις επομένως για ξένες επενδύσεις επηρεάζονται από νομικούς παράγοντες, από οικονομικούς και πολιτικούς, όπως το μισθολογικό κόστος και οι συντελεστές φορολογίας. Για παράδειγμα σε κάποιες αναδυόμενες οικονομίες της Ευρώπης το μισθολογικό κόστος και οι φορολογικοί συντελεστές είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα με αποτέλεσμα να έχουν κερδίσει την εύνοια των επενδυτών.

Συγκεκριμένα, οι κυριότεροι λόγοι που επηρεάζουν την τοποθέτηση κεφαλαίων σε μία χώρα είναι :

- Η πολιτική σταθερότητα και το επιχειρησιακό περιβάλλον της χώρας υποδοχής, η σχετική νομοθεσία, ο χαρακτήρας των οικονομικών πολιτικών και η βεβαιότητα ή η ασφάλεια των ΑΞΕ.
- Η συμπεριφορά και η πολιτική της κυβέρνησης της χώρας υποδοχής απέναντι στις ξένες και εγχώριες επιχειρήσεις.
- Η ικανότητα της χώρας υποδοχής να διατηρήσει σε χαμηλά επίπεδα τις τιμές των συντελεστών παραγωγής σε σύγκριση με τις διεθνείς τιμές, καθώς και τη βελτίωση του επιπέδου ειδίκευσης του εργατικού δυναμικού της.

Οι ξένες επενδύσεις σημειώνουν δυναμική αύξηση στη σύγχρονη εποχή. Ενδεικτικά, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, οι εισροές κεφαλαίων για άμεσες επενδύσεις στην περίοδο 1989-2000 σχεδόν

τετραπλασιάστηκαν. Το 2002 οι παγκόσμιες εισροές για ΑΞΕ ανήλθαν σε 651 δισεκ .δολάρια από τα οποία 27 δισεκ . επενδύθηκαν στις χώρες της κεντροανατολικής Ευρώπης.

Η εξέλιξη των παγκόσμιων άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) Και της παγκόσμιας παραγωγής, 1982-2008 (Σε δισεκ.δολάρια)

Δείκτης	Αξία σε τρέχουσες τιμές \$				
	<u>1982</u>	<u>1990</u>	<u>2002</u>	<u>2006</u>	<u>2008</u>
-Εισροές ΑΞΕ	59	209	651	1411	1833
-Εκροές ΑΞΕ	28	242	647	1323	1997
-Απόθεμα εισροών ΑΞΕ	802	1954	7123	12470	15211
-Απόθεμα εκροών ΑΞΕ	595	1763	6866	12756	15602
-Διασυννοριακές συγχωνεύσεις	—	151	370	950	1128
-Πωλήσεις ξένων θυγατρικών	737	5675	17685	1038	1220
-Ακαθάριστο προϊόν ξένων θυγατρικών	640	1456	3437	1118	1637
-Συνολικό ενεργητικό των ξένων θυγατρικών	2091	5899	26543	25844	31197
-Εξαγωγές των ξένων θυγατρικών	722	1197	2613	5049	6029
-Εξαγωγή αγαθών Και υπηρεσιών	2053	4300	7838	55818	68716

Πηγές:- UNCTAD: World Investment Report 2002. Επίσης: EBRD :Europe transition 1990-2008

Μετά τα ισχυρά χτυπήματα που δέχτηκαν οι αναδυόμενες αγορές το 2008 κατάφεραν να επιστρέψουν δυναμικά και φαίνεται να είναι πρώτη επιλογή από τους επενδυτές.

Συγκεκριμένα, η βελτίωση του επενδυτικού κλίματος για παράδειγμα στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση σε επίπεδα ρεκόρ των ξένων άμεσων επενδύσεων στις χώρες αυτές το 2004 και ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ρουμανίας, όπου οι επενδύσεις αυτές έφτασαν τα 4,1 εκ. ευρώ και ήταν υψηλότερες από το σύνολο των υπολοίπων πέντε χωρών των δυτικών Βαλκανίων.

Συνοψίζοντας συνεπώς την παράγραφο 1.2. οι εξαγωγές σε συνδυασμό με τις επενδύσεις και τις νέες τεχνολογίες αποτελούν τις ατμομηχανές ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας στη σύγχρονη εποχή .

1.3 ΧΩΡΕΣ BRIC

Τα τελευταία χρόνια διαμορφώνεται ένα νέο διεθνές επενδυτικό τοπίο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι χώρες BRIC. Η ονομασία “BRIC” προέρχεται από τα αρχικά λατινικά γράμματα των χωρών: **Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα**. Οι τέσσερις αυτές χώρες αποτελούν τεράστιες αγορές και γνωρίζουν ταχύτατους ρυθμούς ανάπτυξης. Διεκδικούν ένα διευρυμένο ρόλο στις επόμενες δεκαετίες, φιλοδοξώντας να αποτελέσουν τις νέες «οικονομικές υπερδυνάμεις» του πλανήτη μας.

Τα τελευταία 10 χρόνια οι κεφαλαιαγορές των χωρών BRIC έχουν εξασφαλίσει υπερδιπλάσια μέση ετήσια απόδοση από αυτές των ανεπτυγμένων χωρών. Χαρακτηριστικός είναι ο παρακάτω πίνακας με την σύγκριση τριών μετοχικών δεικτών.

ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΑΠΟΔΟΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΗ 10ΕΤΙΑ 1997-2006

Μετοχές χωρών BRIC (MSCI BRIC Index)	18,8%
Η.Π.Α (S&P 500)	8.4%
Παγκόσμιες Μετοχές (MSCI World Index)	8,1%

πηγή:International Financial Statistics

Οι προοπτικές για υψηλές αποδόσεις από τις κεφαλαιαγορές των χωρών “BRIC” είναι ιδιαίτερα θετικές αφού οι χώρες αυτές συγκεντρώνουν μια σειρά από κρίσιμα επενδυτικά πλεονεκτήματα.

Συγκεκριμένα:

- I. Έχουν σταθερότητα σε πολιτικό επίπεδο
- II. Διαθέτουν μεγάλα αποθέματα φυσικών πόρων
- III. Έχουν θετικά μακροοικονομικά μεγέθη
- IV. Βελτιώνουν συνεχώς την πιστοληπτική αξιολόγησή τους
- V. Επωφελούνται από την εκρηκτική ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου
- VI. Απελευθερώνουν και εκσυγχρονίζουν τις οικονομίες τους
- VII. Είναι αποδέκτες του 75% των επενδύσεων σε αναδυόμενες αγορές
- VIII. Αποτελούν τον προορισμό επιλογής για τις περισσότερες διεθνείς εταιρείες, οι οποίες κατέχουν ηγετικές θέσεις παγκοσμίως.

Ο γνωστός διαχειριστής κεφαλαίων Mark Mobius, προβλέπει άνοδο 30%-40% τα επόμενα χρόνια για τις μετοχές αυτών των χωρών, καθώς η αυξημένη οικονομική ανάκαμψη και τα μειωμένα δημόσια χρέη αναμένεται να δώσουν ώθηση στα εταιρικά μεγέθη.

Αυτή τη στιγμή οι χώρες του BRIC αποτελούν το 40% του παγκόσμιου πληθυσμού και περισσότερο από 10% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

2.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, μεγάλες αναδυόμενες αγορές υπάρχουν στη Βόρεια Αφρική, στη Μέση Ανατολή, στη Κίνα, σε άλλες περιοχές της Ασίας καθώς και στη Λατινική Αμερική. Αναδυόμενες όμως αγορές που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των επενδυτών, υπάρχουν και στην Κεντροανατολική Ευρώπη.

Η Κεντροανατολική Ευρώπη αντιπροσωπεύει μια από τις μεγαλύτερες αναδυόμενες αγορές. Βέβαια η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη δεν αποτελεί μια ενιαία αγορά. Χωρίζεται σε 27 κράτη και σε 4 κύριες υπό περιφέρειες που από τη μια έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά και μοιράζονται τις ίδιες ιδιαιτερότητες της περιοχής, τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, αλλά παράλληλα έχουν και μεγάλες διαφορές. Μιλώντας για αναδυόμενες οικονομίες της Κεντροανατολικής Ευρώπης εννοούμε τη Ρωσία, τη Τσεχία, την Πολωνία, την Ουγγαρία και δύο χώρες που περισσότερο ανήκουν στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, αλλά θα βρεθούν στο επίκεντρο της μελέτης μας καθώς πρόκειται για τις δύο πιο προηγμένες οικονομίες της περιοχής.

Οι παραπάνω χώρες τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες(1946-1980) σημειώνουν μια ταχύρυθμη ποσοτική μεγέθυνση με αποτέλεσμα να καλύψουν ένα μέρος του αναπτυξιακού χάσματος που τις χώριζε από τις αναπτυγμένες δυτικές χώρες. Για την ακρίβεια, η διαδικασία της μετάβασης στο σύστημα της αγοράς αποκάλυψε πλήθος προβλημάτων και δυσκολιών, που δεν σχετίζονταν μόνο με την ανοικοδόμηση και την ανάπτυξη της οικονομίας, αλλά και με ζητήματα σχετικά με την καθιέρωση δημοκρατικών κανόνων και την ανάγκη για μείζονες θεσμικές μεταρρυθμίσεις.

Στη δεκαετία του 1980 παρατηρήθηκε μία επιβράδυνση των ρυθμών της οικονομικής μεγέθυνσης με συνέπεια να διευρυνθεί περαιτέρω το αναπτυξιακό χάσμα, με την απόλυτη πτώση του ΑΕΠ σε όλες της χώρες της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης στις αρχές του 1990.(προσάρτημα πίνακας 1)

Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 χαρακτηρίζεται από μια ανάκαμψη της οικονομίας, ενώ την περίοδο 2000-2008 οι μακροοικονομικοί δείκτες των ΧΚΑΕ σημειώνουν βελτίωση. (Η εξέλιξη του ΑΕΠ και εκτενέστερη ανάλυση για κάθε χώρα ακολουθεί στη παράγραφο 2.4)

Η βελτίωση βέβαια αυτή, στη διάρθρωση της οικονομίας και της κοινωνίας, οφείλεται στις σχέσεις παραγωγής με κύρια κατεύθυνση τη μετάβαση στην οικονομία της αγοράς.

Συγκεκριμένα:

- Καταργήθηκε το κρατικό μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου
- Καθιερώθηκε η μετατρεψιμότητα των εθνικών νομισμάτων
- Απελευθερώθηκε η αγορά αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου και εργασίας
- Μαζικές ιδιωτικοποιήσεις

Όπως θα δούμε στη συνέχεια στη παράγραφο 2.2, σαν αποτέλεσμα των παραπάνω αλλαγών ενισχύθηκε ο δυτικός προσανατολισμός των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης καθώς το μεγαλύτερο μέρος των εμπορικών συναλλαγών τους διεξάγεται με τις αναπτυγμένες δυτικές χώρες.

Έτσι βλέπουμε ότι παρά τις δυσμενείς οικονομικές στρεβλώσεις που είχαν κληρονομηθεί, την έλλειψη επαρκούς θεσμικής εξέλιξης, τη μεγάλη πολιτική αστάθεια καθώς και τις συνεχείς συγκρούσεις στην περιοχή (ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο επηρέασε κυρίως τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία), οι χώρες αυτές κατάφεραν να βελτιώσουν τη δημοσιονομική τους θέση, αφού κατάφεραν να περιορίσουν τα δημοσιονομικά τους ελλείμματα. Αφενός η μεγάλη άνοδος των εισροών ΑΞΕ παρείχε σημαντικούς πόρους για να χρηματοδοτηθούν τα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών, αφετέρου οι εξαγωγές των περισσότερων χωρών αυξάνονται και παράλληλα οι δείκτες ρευστότητας παρουσιάζουν ευνοϊκή τάση στις περισσότερες χώρες της περιοχής.

2.2 Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΗΝ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.2.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ-ΔΥΣΗΣ

Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου(1947-1989) οι χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης είχαν απομονωθεί από την παγκόσμια οικονομία και αναγκάστηκαν να ακολουθήσουν μια πολιτική εσωστρέφειας και αυτάρκειας. Επιβλήθηκε το κρατικό μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου και απαγορεύτηκαν ή περιορίστηκαν στο ελάχιστο οι ΑΞΕ και οι δραστηριότητες των ξένων επιχειρήσεων. Δημιουργήθηκε ένα νέο διεθνές περιβάλλον: αποδυναμώθηκε ο δυτικός και **ενισχύθηκε ο ανατολικός προσανατολισμός** των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης. Είναι χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη ότι τα $\frac{3}{4}$ περίπου του όγκου του εξωτερικού τους εμπορίου στην προπολεμική περίοδο διενεργούνταν με τις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης, ενώ μετά τον πόλεμο τα $\frac{3}{4}$ του εξωτερικού εμπορίου τους διεξάγονταν με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Οι οικονομικές σχέσεις Ανατολής-Δύσης περιορίστηκαν στο ελάχιστο στην περίοδο του ψυχρού πολέμου, ενώ μετά αναπτύχθηκαν δυναμικά. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των οικονομικών σχέσεων Ανατολής-Δύσης πριν το 1990 μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- I. Οι εμπορικές συναλλαγές παρουσιάζουν απότομες αυξομειώσεις διότι οι βάσεις τους δεν είναι ακόμα αρκετά σταθερές.
- II. Η διάρθρωση του εξωτερικού εμπορίου βρίσκεται σε ασυμμετρία με την παραγωγική διάρθρωση αφού το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της Κεντροανατολικής Ευρώπης αποτελείται από πρώτες ύλες, καύσιμα και γεωργικά προϊόντα, ενώ αντίθετα οι δυτικές χώρες εξακολουθούν να εξαγωγή κυρίως βιομηχανικά προϊόντα και τεχνολογικό εξοπλισμό.
- III. Υπάρχει ασυμμετρία και με την έννοια ότι ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών είναι μικρότερος από το οικονομικό δυναμικό των εν λόγω χωρών. Η διαφορά είναι ότι το ειδικό βάρος του εμπορίου Ανατολής-Δύσης είναι μεγαλύτερο στο εξωτερικό εμπόριο των ανατολικών χωρών (περίπου 20%) και μικρότερο στο εξωτερικό εμπόριο των δυτικών χωρών (5%)

- IV. Στην οικονομική συνεργασία Ανατολής-Δύσης κυριαρχούσαν οι παραδοσιακές μορφές των εμπορικών συναλλαγών, ενώ έπαιζαν περιορισμένο ρόλο οι σύγχρονες μορφές σταθερής συνεργασίας.
- V. Σοβαρό πρόβλημα στις οικονομικές σχέσεις Ανατολής-Δύσης αποτελούν τα φαινόμενα εξωτερικής ανισοροπίας, το ελλειμματικό ισοζύγιο εμπορίου και ισοζύγιο διεθνών πληρωμών για τις ανατολικές χώρες και το χρέος τους.

Οι συνέπειες του πολέμου ήταν αρνητικές και για την Ανατολή και για τη Δύση, αφού οι δυτικές στερήθηκαν τη μεγάλη αγορά της Ανατολής, ενώ οι χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης στερήθηκαν πολύτιμες πηγές τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και κεφαλαίων της Δύσης.

2.2.2 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΣΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ

Μετά το 1989 διαμορφώνεται ένα νέο διεθνές περιβάλλον με βασικό χαρακτηριστικό τη μετάβαση από την εσωστρέφεια στην εξωστρέφεια, την ενσωμάτωση των χωρών σε μετάβαση στην παγκόσμια οικονομία και κυρίως στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα ενδογενών και εξωγενών διαδικασιών. Η κύρια ενδογενής διαδικασία είναι η μετάβαση των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται με τις μαζικές ιδιωτικοποιήσεις, με την απελευθέρωση των αγορών και με το άνοιγμα στη διεθνή οικονομία.

Σαν αποτέλεσμα των ιδιωτικοποιήσεων, δημιουργήθηκε στις χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης ένας εκτεταμένος ιδιωτικός τομέας της οικονομίας που παράγει το 50%-80% του ΑΕΠ. Σημαντικά βήματα έγιναν για την απελευθέρωση της αγοράς εργασίας, των προσλήψεων και των απολύσεων. Οι όροι εργασίας και αμοιβής καθορίζονται με διαπραγματεύσεις και συλλογικές συμβάσεις μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών.

Καταργήθηκε το κρατικό μονοπώλιο εξωτερικού εμπορίου, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για τη μετατρεψιμότητα των εθνικών νομισμάτων και θεσπίστηκαν νόμοι με ευνοϊκές συνθήκες για την προσέλκυση και προστασία του ξένου κεφαλαίου.

Οι ενδογενείς διαδικασίες συνδέονται στενά με τις εξωγενείς διαδικασίες. Η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς συντελείται με τη συμμετοχή των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των θυγατρικών τους, με την αύξηση της εισροής ξένων κεφαλαίων, με την ένταξη των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τους άλλους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Στις χώρες αυτές έχουν ιδρυθεί δεκάδες χιλιάδες θυγατρικές επιχειρήσεις και μικτές επιχειρήσεις, έχουν πραγματοποιηθεί ΑΞΕ ύψους πολλών δεκάδων δις δολαρίων.

Οι αλλαγές στις χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης οδήγησαν στη δημιουργία ενός νέου επιχειρηματικού περιβάλλοντος με πολλά ευνοϊκά στοιχεία και προοπτικές βελτίωσης αλλά και με πολλά προβλήματα. Στο μέλλον προβλέπεται να βελτιωθεί το επιχειρηματικό περιβάλλον. Τα κυριότερα προβλήματα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, είναι οι δύσκολες επιχειρηματικές συνθήκες, οι υπανάπτυκτες υποδομές, οι έντονες υφέσεις και κρίσεις, μακροοικονομική αστάθεια και σε κάποιες χώρες η πολιτική αστάθεια και η διαφθορά. Από την άλλη μεριά, το επιχειρηματικό περιβάλλον των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης παρουσιάζει και θετικά στοιχεία όπως:

- I. Το άφθονο και φθηνό εργατικό δυναμικό
- II. Η απελευθέρωση των αγορών προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίου
- III. Οι δασμολογικές και φορολογικές διευκολύνσεις και
- IV. Η μεγάλη απορροφητικότητα της αγοράς

2.2.3 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΜΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ

Όπως ήταν αναμενόμενο, η κατάρρευση του παλαιού καθεστώτος επέφερε αναστάτωση τόσο στις ροές, όσο και στη διάρθρωση του εμπορίου. Κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, καθώς και μετά την αρχική κάμψη που σημειώθηκε κατά την έναρξη της διαδικασίας μετάβασης, οι ροές των εμπορικών συναλλαγών των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης παρουσίασαν συγκρατημένη αύξηση.

Ενισχύθηκε ο δυτικός και κυρίως ο δυτικοευρωπαϊκός προσανατολισμός του εξωτερικού εμπορίου της Κεντροανατολικής Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε ο κύριος εμπορικός τους εταίρος.

Το μερίδιο των εξαγωγών των χωρών της περιοχής προς τις ανεπτυγμένες βιομηχανικές χώρες, αυξήθηκε από 35,8% που ήταν το 1992-1993 σε 67,5% το 1998-1999. Το 2002 το εμπόριο των 10 νέων χωρών μελών της Ε.Ε (συμπεριλαμβάνονται και οι χώρες της Βαλτικής), με την Ε.Ε των 25 χωρών μελών αποτελούσε το 57%-80% του συνολικού εμπορίου. Αυτό σημαίνει ότι ενισχύθηκε ο δυτικός προσανατολισμός του εξωτερικού τους εμπορίου με αποτέλεσμα η Ευρωπαϊκή Ένωση να αποτελεί τον κυριότερο εμπορικό εταίρο για τις χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης.

Παράλληλα, με τις παραπάνω διαδικασίες οι οικονομίες των χωρών της Κεντροανατολικής Ευρώπης έγιναν πιο ανοικτές στην παγκόσμια οικονομία. Το εμπορικό άνοιγμα δηλαδή το εξωτερικό εμπόριο ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1998 έφθασε στην Ουγγαρία το 121,7%, στην Τσεχία το 115,7%, στην Βουλγαρία το 98,4%, στη Ρουμανία το 58,6% και στην Πολωνία το 54,8%.

Ενώ το εμπόριο με την Ε.Ε επεκτάθηκε γρήγορα, η εμπορική ολοκλήρωση στο εσωτερικό των χωρών της περιοχής προχώρησε με πολύ αργούς ρυθμούς. Αρκετοί παράγοντες όπως η ανεπάρκεια της εμπορικής πολιτικής και των θεσμών και η κακή ποιότητα υποδομών συμβάλουν στην εκτροπή των εξαγωγών προς αγορές με μεγαλύτερες προοπτικές σε σύγκριση με την αγορά της Κεντροανατολικής Ευρώπης. Ενώ λοιπόν το εμπόριο με την Ε.Ε είναι ζωτικής σημασίας, αφού παρέχει πρόσβαση στην τεχνολογική εξέλιξη, αν διευρυνθούν οι εμπορικές σχέσεις στο εσωτερικό της Κεντροανατολικής Ευρώπης θα δημιουργηθεί μια αγορά, η οποία μπορεί να βοηθήσει την ανάκαμψη των εξαγωγών.

2.2.4 ΕΙΣΡΟΕΣ ΞΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Οι εισροές ξένων κεφαλαίων στην Κεντροανατολική Ευρώπη ήταν πολύ περιορισμένες πριν το 1990 αλλά μετά αυξήθηκαν με ταχύτατους ρυθμούς. Οι καθαρές εισροές κεφαλαίων ανήλθαν σε 15 δις δολάρια το 1996 και 23 δις το 2000.

Οι συνολικές εισροές στην πενταετία 1996-2000 ήταν 101 δις δολάρια και το μεγαλύτερο μέρος τους ήταν καθαρές **άμεσες ξένες επενδύσεις** (87 δις δολάρια) οι οποίες είναι ζωτικής σημασίας για τις υπό μετάβαση οικονομίες.

Οι ΑΞΕ στην Κεντροανατολική Ευρώπη σημειώνουν δυναμική αύξηση μετά το 1990. Από 2,6 δις δολάρια το 1991 έφτασαν τα 28,7 δις δολάρια το 2002. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην ευνοϊκή νομοθεσία για τις ξένες επενδύσεις, στις μαζικές ιδιωτικοποιήσεις και γενικότερα στη μετάβαση στην οικονομία της αγοράς. Η κύρια μορφή επενδύσεων των ξένων εταιρειών είναι η αγορά μετοχών κρατικών επιχειρήσεων που μετατράπηκαν σε ΑΕ και πούλησαν τις μετοχές τους ή πακέτα μετοχών τα οποία αγοράστηκαν από ξένες εταιρείες, κυρίως πολυεθνικές, επειδή δεν υπήρχαν πολλοί εγχώριοι επιχειρηματίες με μεγάλη οικονομική επιφάνεια που θα τους επέτρεπε την αγορά μετοχών μεγάλης αξίας.

Οι πολυεθνικές εταιρείες, οι θυγατρικές τους και οι μεικτές εταιρείες, αποτελούν τους κύριους φορείς των ξένων επενδύσεων στην Κεντροανατολική Ευρώπη. Την τελευταία δεκαετία έχουν δημιουργηθεί δεκάδες χιλιάδες θυγατρικές και μικτές εταιρείες σ' αυτές τις χώρες. Για παράδειγμα, οι πολυεθνικές εταιρείες σε Τσεχία, Ουγγαρία και Πολωνία ελέγχουν το 22%-73% του πάγιου κεφαλαίου, το 22%-83% των επενδύσεων και το 13%-47% της απασχόλησης.

Οι χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης απορρόφησαν το μεγαλύτερο μέρος των ξένων κεφαλαίων. Το 2002 π.χ. το απόθεμα των ΑΞΕ ανήλθε στην Πολωνία σε 45,2 δις δολάρια, στην Τσεχία σε 38,5 και στην Ουγγαρία σε 24,4. Απ' τη άλλη τα ξένα κεφάλαια που έχουν επενδυθεί μέχρι τώρα στην Κεντροανατολική Ευρώπη εξακολουθούν να είναι πολύ περιορισμένα, παρά τη δυναμική τους αύξηση την περίοδο 1990-2004 σε σχέση με τις αναπτυγμένες χώρες και τις ανάγκες τους. Εξακολουθεί να υπάρχει στενότητα κεφαλαίων και έλλειψη τεχνογνωσίας, σύγχρονης τεχνολογίας και μάνατζμεντ. Το γεγονός αυτό όμως δημιουργεί μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες στο μέλλον. (προσάρτημα πίνακας 3)

ΣΩΡΕΥΤΙΚΑ	ΤΣΕΧΙΑ	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΠΟΛΩΝΙΑ	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ΡΩΣΙΑ
ΑΞΕ	81628	56490	129816	51357	72253	122450
1989-2009						

(εισροές ΑΞΕ σε εκατ. US \$) Πηγές: ΔΝΤ, International Financial Statistics, Economist Intelligence Unit, Παγκόσμια Τράπεζα

2.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

2.3.1 ΡΩΣΙΑ

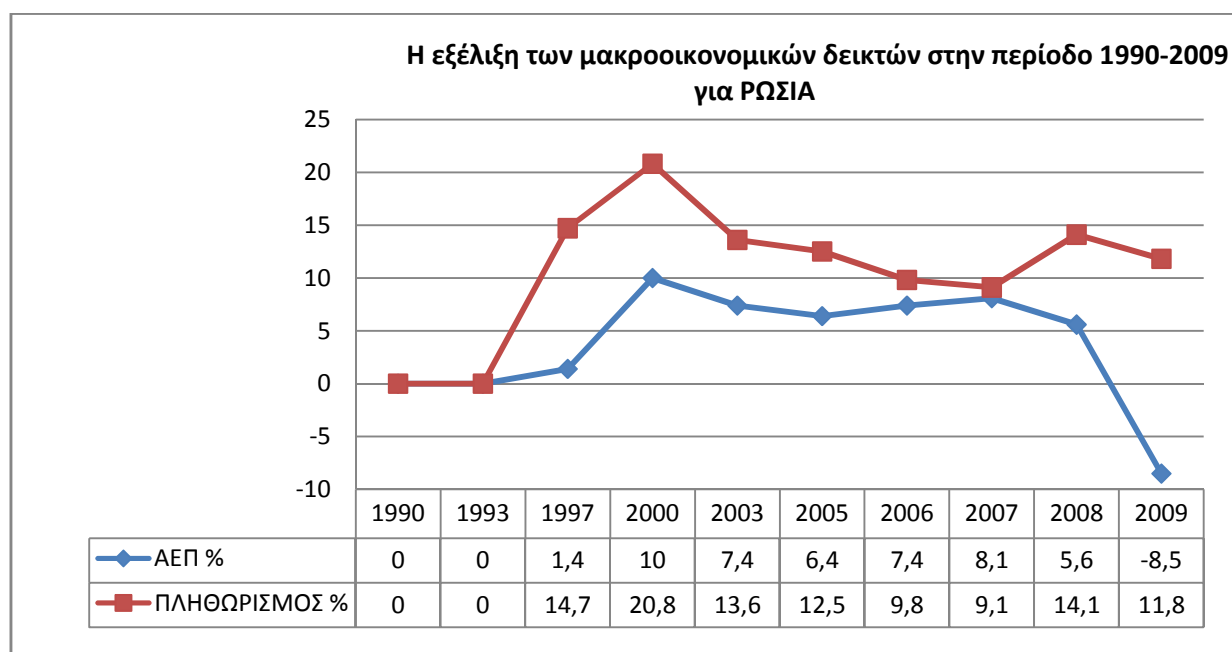
Η Ρωσία διαθέτει ορισμένα πλεονεκτήματα στο πλαίσιο της διεθνούς οικονομίας που την τοποθετούν σε ευνοϊκότερη θέση από τις άλλες χώρες. Λόγω του μεγέθους της (τόσο όσον αφορά στην έκταση όσο και στον πληθυσμό της), της γεωγραφικής γειτονίας της με την ΕΕ, της επάρκειας σε πρώτες ύλες και του χαμηλού σχετικά εργατικού κόστους, καθίσταται μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα αγορά για τις ευρωπαϊκές και όχι μόνο επιχειρήσεις. Παράλληλα, η σταθερή οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων ετών, η αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών κ.α. δημιουργούν κίνητρα για τους επενδυτές που ενδιαφέρονται να εισέλθουν ενεργά στη ρωσική αγορά.

Η Ρωσία δεν αποτελεί μόνο μια εξαγωγική δύναμη προϊόντων πετρελαίου, που ενδιαφέρεται να επανεπενδύσει τα κεφάλαια που εισρέουν στη χώρα με την εξαγορά ξένων εταιρειών, αλλά αποτελεί, επίσης, μία αγορά με μεγάλη ανάπτυξη, η οποία προσφέρει μεγάλες ευκαιρίες.

Η πολιτική σταθερότητα έχει συμβάλει στην ανάπτυξη και την μακροοικονομική σταθερότητα και τα τελευταία έτη το δημοσιονομικό πλεόνασμα και τα υψηλά συναλλαγματικά αποθέματα αποτελούν θετικό στοιχείο της οικονομίας που επέδρασαν θετικά στην προσπάθεια αντιμετώπισης των προκλήσεων από τη διεθνή οικονομική κρίση. Παρόλα αυτά, λόγω αδυναμιών της οικονομίας όπως η εξάρτηση από τον τομέα πετρελαίου και φυσικού αερίου και η περιορισμένη βιομηχανική βάση, οι επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης ήταν σημαντικές και στη ρωσική οικονομία.

Τα τελευταία έτη η ρωσική οικονομία παρουσίασε σημαντική αναπτυξιακή δυναμική με το *μέσο ρυθμό ανάπτυξης* το διάστημα 2000-2006 να ανέρχεται σε 6,55% ετησίως και το 2007 σε 8,1%. Το 2008 διατηρήθηκε σε σχετικά υψηλό επίπεδο και διαμορφώθηκε σε 5,6% αν και σημείωσε μείωση σε σχέση με το 2007. Ωστόσο, η άνοδος των τιμών του πετρελαίου σε επίπεδα ρεκόρ το 2009, αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για την επιτάχυνση της ρωσικής οικονομίας. Τα πρώτα δείγματα επιτάχυνσης της οικονομίας ήταν έκδηλα από το πρώτο εξάμηνο του έτους αφού ο *ρυθμός ανάπτυξης* διαμορφώθηκε στο 7,9%.

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η πορεία της Ρωσικής οικονομίας από το 1990 μέχρι και σήμερα, με βάση το *ΑΕΠ*, τον *πληθωρισμό* και τις *ΑΞΕ*.

	1990	1993	1997	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΞΕ	-	-	1657	-463	-1769	118	6550	9158	51460	27852

(εισορές ΑΞΕ σε εκατ. US \$)

Πηγές: ΔΝΤ, International Financial Statistics, Economist Intelligence Unit, Παγκόσμια Τράπεζα.

Εντυπωσιακό, επίσης, είναι το γεγονός ότι η ενδυνάμωση της ρωσικής οικονομίας οδήγησε στην ανατίμηση του νομίσματος (ρούβλι), χωρίς αυτό να έχει καμία επίπτωση στις εξαγωγές και στην ανταγωνιστικότητα της Ρωσίας. Η ανατίμηση στο ρούβλι είναι μεγαλύτερη από την ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας.

Τον περασμένο Μάιο, η κεντρική τράπεζα της Ιαπωνίας ανακοίνωσε ότι τα συναλλαγματικά της αποθέματα αυξήθηκαν στα 386,3 δισ. δολάρια, που την κατατάσσουν στην τρίτη θέση παγκοσμίως Αυτό σημαίνει *μεγάλη εισροή ξένων κεφαλαίων*.

Παράλληλα, ο προϋπολογισμός είναι πλεονασματικός κατά περίπου 20 δισ. δολάρια. Η Ρωσία μπόρεσε και αποπλήρωσε όλα τα χρέη της και δεν έχει πλέον ανάγκη τη χρηματοδότηση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, όπως γινόταν στη δεκαετία του 1990.

2.3.2 ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Τη δεκαετία του '80 που οι οικονομικές δυσχέρειες διογκώθηκαν στην Κεντροανατολική Ευρώπη, οι μικρές χώρες όπως η Ουγγαρία χρειάστηκε να διευρύνουν τις εισαγωγές τους από καπιταλιστικές αγορές σε υψηλές τιμές, ενώ οι εξαγωγές κατέστησαν λιγότερο ανταγωνιστικές. Κατά συνέπεια, το παρελθόν έπαιξε σημαντικό ρόλο στις σημερινές οικονομικές δυσκολίες της χώρας.

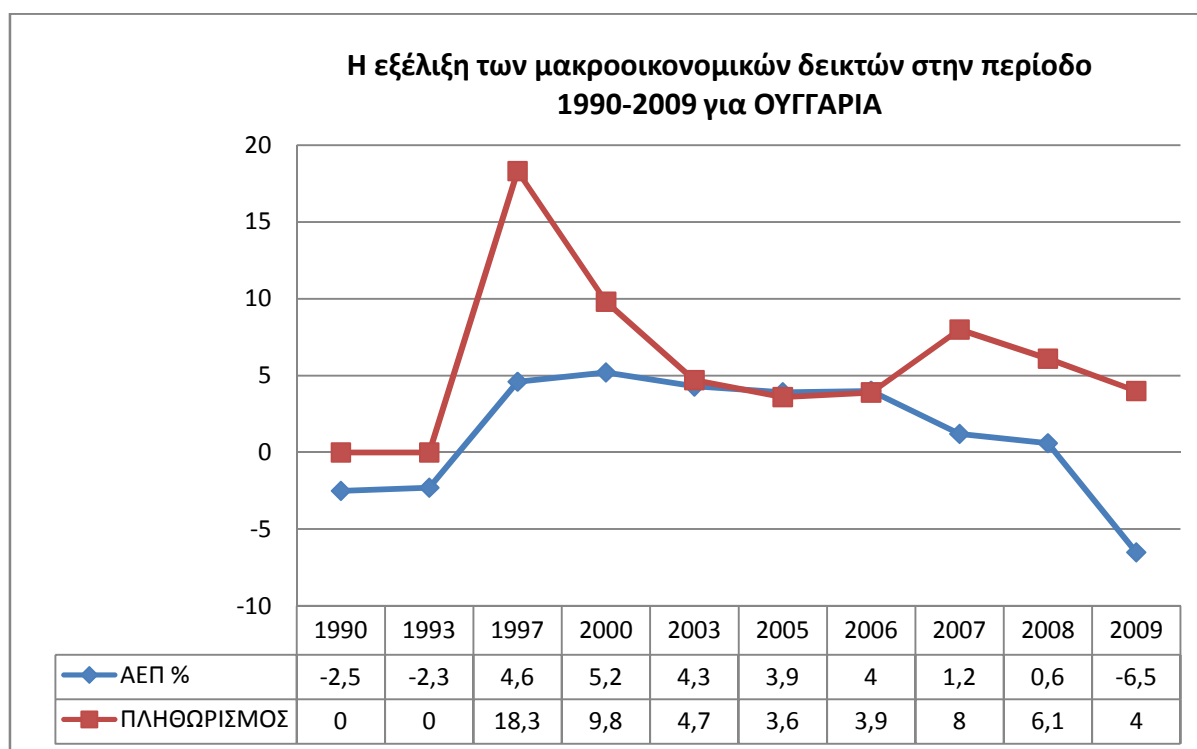
Ωστόσο, ο ρόλος των τελευταίων 20 χρόνων, αποτελεί τον αποφασιστικότερο παράγοντα. Η αλλαγή του συστήματος την περίοδο 1989-1990 εισήγαγε την επονομαζόμενη μεταβατική κρίση της Ανατολικής Ευρώπης. Τη θέση του δημόσιου τραπεζικού συστήματος πήραν οι δυτικές ιδιωτικές τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Η ιδιωτικοποίηση της βιομηχανίας προκάλεσε μαζικές πτωχεύσεις, ορισμένοι σημαντικοί κλάδοι εξαφανίστηκαν, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και οι δημόσιες επιχειρήσεις έπεσαν στα χέρια ιδιωτών και λίγοι κατάφεραν να είναι παραγωγικοί σε ικανό βαθμό. Η εικόνα όμως παρουσίασε βελτίωση για τη *βιομηχανική παραγωγή*, της οποίας ο δείκτης αυξήθηκε κατά 135%, ωστόσο περίπου το μισό αυτής της παραγωγής προήλθε από επιχειρήσεις ξένων συμφερόντων.

Πολλοί υποστηρίζουν ότι η οικονομία της Ουγγαρίας και Τσεχίας βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση από τις υπόλοιπες χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης. Ο Ούγγρος οικονομολόγος όμως Tamas Morva υποστηρίζει ότι μια τέτοια σύγκριση είναι δύσκολη αφού οι οικονομίες αυτής της περιοχής εκτός από ομοιότητες έχουν και κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, «Η Ουγγαρία, έχασε το βασικό της πλεονέκτημα σε σχέση με τις υπόλοιπες και νομίζω ότι εκείνοι που υποθέτουν ότι η σημερινή πολιτική θα το επαναφέρει, πλανώνται. Τη δεκαετία του '90 η Ουγγαρία προσέλκυσε περισσότερα ξένα επενδυτικά κεφάλαια κατά κεφαλή από άλλες ανατολικές χώρες. Αλλά παραμένει το ερώτημα πώς αξιοποιούμε αυτό το

πλεονέκτημα. Τα δυτικά ινστιτούτα και οι οικονομολόγοι, ανάμεσά τους και κάποιοι Ούγγροι, εγκωμιάζουν τη χώρα για αυτό το επίτευγμα. Κατά την άποψή μου ένα μεγάλο μέρος των δυσκολιών μας πηγάζει από αυτό το γεγονός. Συνδέεται με τα *χαμηλά έσοδα από τη φορολογία, την εξαγωγή κερδών και εμμέσως με τις δυσκολίες αποπληρωμής των δανείων από το εξωτερικό.*»

Το 2008 η Ουγγαρία αναγκάστηκε να στραφεί στο ΔΝΤ καθώς δεν υπήρχε ρευστότητα και τα κρατικά ομόλογα δεν είχαν αντίκρισμα στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Κατάφερε να αποφύγει την πτώχευση, το χρηματιστήριο ανέκαμψε αλλά όσον αφορά το μέλλον τίποτα δεν έχει επιλυθεί.

Το έλλειμμα μειώθηκε, ωστόσο οι βασικοί οικονομικοί δείκτες, που θα δούμε στον πίνακα που ακολουθεί, φανερώνουν βαθιά κρίση.

	1990	1993	1997	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΞΕ	1462	2350	3335	2161	479	5586	3640	2197	2020	1228

(εισορές ΑΞΕ σε εκατ. US \$)

Πηγές: ΔΝΤ, International Financial Statistics, Economist Intelligence Unit, Παγκόσμια Τράπεζα.

Επίσης, ο επίσημος δείκτης ανεργίας το 2008 ξεπέρασε το 10,5% και την τελευταία εικοσαετία η ψαλίδα μεταξύ του ανώτατου και κατώτατου εισοδήματος αυξήθηκε από 1 προς 5 σε 1 προς 10. Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια η ιδιωτικοποίηση άγγιξε και τις υπηρεσίες υγείας, με την κρατική πρόνοια να περιορίζεται και τον κύκλο των δωρεάν παρεχόμενων υπηρεσιών και φαρμάκων να κλείνει ασφυκτικά.

2.3.3 ΤΣΕΧΙΑ

Η τσεχική οικονομία στηρίζεται σε **μακρόχρονη βιομηχανική παράδοση και υψηλής ποιότητας εργατικό δυναμικό**. Η βιομηχανοποίηση το 19^ο αιώνα κατέταξε τα εδάφη της Τσεχίας στα πιο ανεπτυγμένα της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας. Χάρη στην ανάπτυξη της κλωστοϋφαντουργίας και, κυρίως, της **βαριάς βιομηχανίας, η οποία και σήμερα αποτελεί έναν από τους πυλώνες της τσεχικής οικονομίας**, αναδείχτηκε η χώρα μετά την ίδρυση της Τσεχοσλοβακίας σε ένα από τα πιο ανεπτυγμένα κράτη του κόσμου. Με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πόλεμου η τότε Τσεχοσλοβακία κατέληξε μέλος του Σοβιετικού μπλοκ και πέρασε μια σαραντάχρονη περίοδο υπό ολοκληρωτικό καθεστώς. Αυτό επηρέασε σημαντικά τη δομή και την αποτελεσματικότητα της οικονομίας της, επειδή την ώθησε προς την κατεύθυνση της βαριάς βιομηχανίας βασισμένης σε υψηλή κατανάλωση εισαγόμενων πρώτων υλών. Ακόμα και τότε, όμως, η Τσεχοσλοβακία αποτελούσε τη βιομηχανική βάση του Ανατολικού μπλοκ.

Μετά την πτώση του ολοκληρωτικού καθεστώτος, το 1989, ήρθε η τρίχρονη περίοδος των διαρθρωτικών οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Η κυβέρνηση απελευθέρωσε τις τιμές, το μεγαλύτερο μέρος της οικονομίας πέρασε στα χέρια ιδιωτών και άνοιξαν οι πύλες της προς τις ξένες αγορές. Οι μεταρρυθμίσεις είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό ή την κατάργηση πολλών επιχειρήσεων χωρίς προοπτική αλλά και την ανάπτυξη σε καινούριους τομείς και στις υπηρεσίες. **Την 1 Μαΐου 2004 η Τσεχική Δημοκρατία έγινε μέλος της Ε.Ε.**

Η τσεχική οικονομία είναι ανοιχτή. Παραδοσιακά, τον κύριο ρόλο παίζει η βιομηχανία. Αν και πραγματοποιήθηκαν σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές, το ποσοστό της συμμετοχής της στη δημιουργία του ΑΕΠ παραμένει στο 37% και είναι από τα υψηλότερα της Ε.Ε **Κύριους εμπορικούς εταίρους της Τσεχίας αποτελούν τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.**, στα οποία κατευθύνεται το 80 % των εξαγωγών της χώρας.

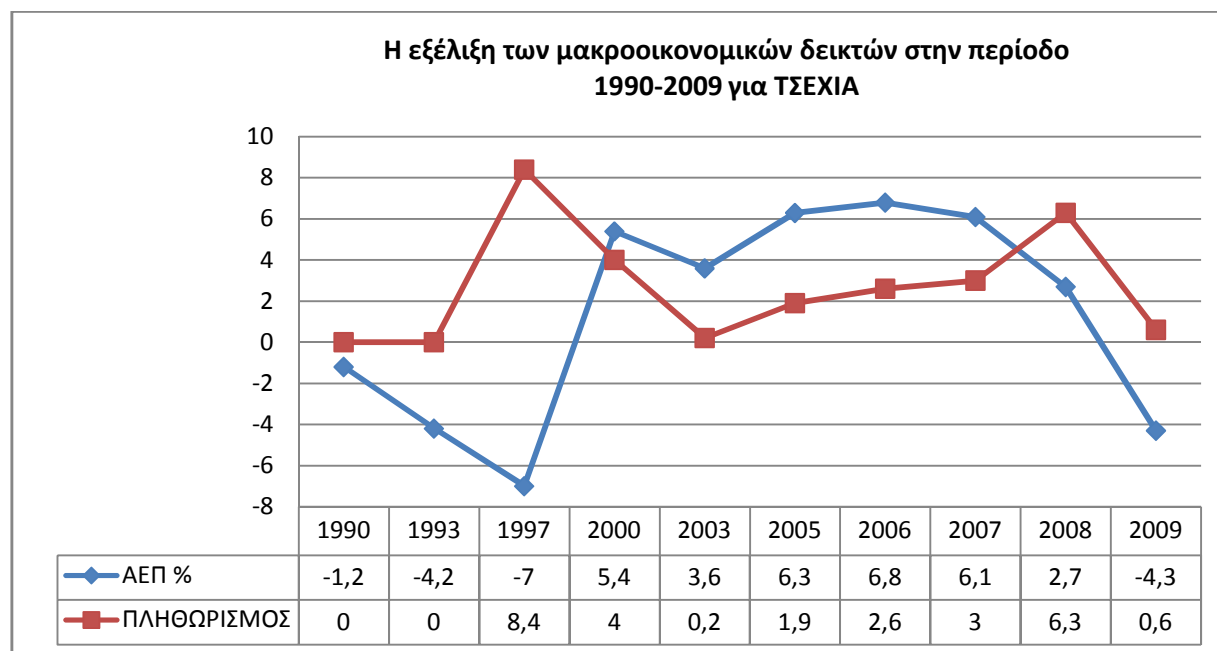
Για τους ξένους επενδυτές η Τσεχική Δημοκρατία αποτελεί, σε κατά κεφαλήν αναλογία, έναν από τους πιο ελκυστικούς προορισμούς της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ενώ τα 2/3 των ξένων επενδύσεων κατευθύνονται στους μη βιομηχανικούς τομείς.

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες τσεχικές εταιρείες κερδίζουν μια σταθερή θέση στις παγκόσμιες αγορές, κυρίως επειδή με επιτυχία ανταποκρίνονται στις υψηλές απαιτήσεις για ποιότητα, έγκαιρη παράδοση, ποσότητα και επιμέλεια της επεξεργασίας. Στις χώρες της Ε.Ε. εκτός από την ισχυροποίηση της θέσης του υπεργολάβου, οι τσεχικές εταιρίες κερδίζουν έδαφος σε αρκετούς κλάδους ως τελικοί προμηθευτές ολοκληρωμένων προϊόντων, συστημάτων και υπηρεσιών.

Στα επόμενα χρόνια η Τσεχία θα εξακολουθεί να αναδεικνύεται στις αγορές της Ε.Ε., όπως και στις παγκόσμιες αγορές, κυρίως χάρη στην ισορροπημένη σχέση μεταξύ της τιμής και της ποιότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών της. Θα στοχεύει στην επιτυχημένη αντιμετώπιση των ανταγωνιστικών πιέσεων εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω ανάπτυξης νέων καινοτομιών και τεχνολογιών.

Η τσεχική κυβέρνηση έχει εκφράσει μια επιθυμία να υιοθετήσει το Ευρώ το 2010, αλλά η νομισματική της εισαγωγή είναι μόνο στα αρχικά στάδια προγραμματισμένη και υπάρχουν αμφιβολίες εάν το δημοσιονομικό έλλειμμα που είχε παρουσιαστεί λίγα χρόνια πριν, δε θα αναγκάσει την αναβολή της.

Σύμφωνα όμως με το ΔΝΤ η οικονομία της Τσεχίας κινείται σε τροχιά ανάκαμψης. Ειδικότερα, το ΔΝΤ βλέπει ρυθμό ανάπτυξης 1,5% για την οικονομία της Τσεχίας, ως αποτέλεσμα των ισχυρών εξαγωγών και της ανασύστασης των αποθεμάτων της. Παράλληλα προειδοποιεί ότι η οικονομία της χώρας δεν θα επιστρέψει στα προ κρίσης επίπεδα, άποψη που ενισχύεται από την συνεχή αύξηση της ανεργίας και την υποτονική αύξηση των μισθών. Ας εξετάσουμε όμως κάποιους οικονομικούς δείκτες όπως το ΑΕΠ, τον πληθωρισμό και τις ΑΞΕ, που θα μας βοηθήσουν να αποκτήσουμε μια πιο γενική εικόνα για την πορεία της Τσεχικής οικονομίας την τελευταία δεκαετία.

	1990	1993	1997	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΞΕ	-	654	1280	4942	1814	11630	4043	8955	4467	1935

(εισορές ΑΞΕ σε εκατ. US \$) Πηγές: ΔΝΤ, International Financial Statistics, Economist Intelligence Unit, Παγκόσμια Τράπεζα.

2.3.4 ΠΟΛΩΝΙΑ

Η **Πολωνία** κατατάσσεται στις υψηλές θέσεις του πίνακα αξιολόγησης όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της και την προσέλκυση νέων αλλοδαπών επενδυτών. Σύμφωνα με την πρόσφατη ετήσια έκθεση «World Investment Prospects Survey 2009-2011» της Υπηρεσίας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), η Πολωνία συγκαταλέγεται ανάμεσα στις 15 περισσότερο ελκυστικές χώρες για νέες *άμεσες ξένες επενδύσεις*.

Η ελκυστικότητα για νέες επενδύσεις αξιολογείται σε 13 διαφορετικές κατηγορίες. Στις περισσότερες εξ αυτών οι επιδόσεις της Πολωνίας είναι αρκετά υπεράνω του μέσου όρου. Υψηλή βαθμολογία δίδεται στην Πολωνία βάσει παραγόντων όπως:

(ι) μέγεθος και ανάπτυξη της εγχώριας αγοράς. Στην ομάδα αυτή κατατάσσονται επίσης και οι λεγόμενες χώρες «BRIC» (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα)

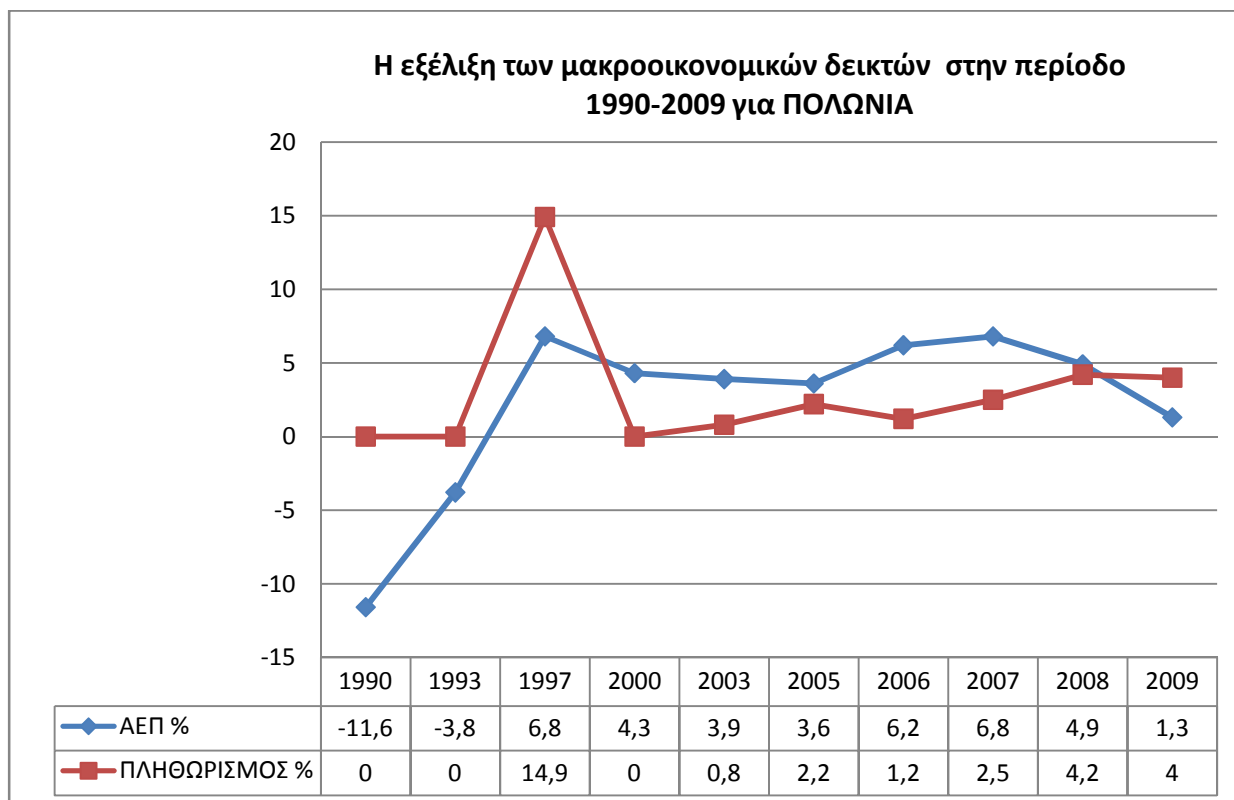
(ιι) σύστημα παροχής κινήτρων για νέους αλλοδαπούς επενδυτές και

(ιιι) εύκολη πρόσβαση στις διεθνείς κεφαλαιακές και χρηματιστηριακές αγορές

Σε σύνολο 30 χωρών που αποτελούν τους περισσότερο ελκυστικούς προορισμούς, από τα νέα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμφανίζονται μόνο η Πολωνία και η Τσεχία, με την Πολωνία να καταλαμβάνει την σχετικά υψηλή 11η θέση.

Οι οικονομικές αλλαγές που ξεκίνησαν στην Πολωνία το 1989 και που αδιάκοπα συνεχίζονται, έχουν κινήσει εύλογο παγκόσμιο ενδιαφέρον. Γοργός ρυθμός ανάπτυξης και αλλαγών μετέτρεψε την Πολωνία σε μια χώρα σύγχρονη όπου το βιοτικό επίπεδο των πολιτών μπορεί να συγκριθεί με αυτό των πολιτών της Δυτικής Ευρώπης.

Η οικονομία της Πολωνίας, αναπτύσσεται όλο και πιο δυναμικά. Όπως θα δούμε και στον πίνακα που ακολουθεί, το τελευταίο τρίμηνο του 2006 το ΑΕΠ ανήλθε στο 6,2% και από την αρχή της περιόδου των οικονομικών μεταρρυθμίσεων παρατηρείται καθοδική τάση του **πληθωρισμού**.

	1990	1993	1997	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΞΕ	291	1715	4445	9327	4284	6951	10727	17987	10036	8251

(εισορές ΑΞΕ σε εκατ. US \$)

Πηγές: ΔΝΤ, International Financial Statistics, Economist Intelligence Unit, Παγκόσμια Τράπεζα.

Παράλληλα σημειώθηκε μείωση της *ανεργίας*. Κατά το διάστημα 1993-1998 το ποσοστό άρχισε να μειώνεται σταδιακά. Εντούτοις, το 1998 η πτωτική τάση της ανεργίας σταμάτησε. Σύμφωνα με την γενική απογραφή του πληθυσμού το 2003 η ανεργία ανήλθε στο 20%. Σήμερα η κατάσταση έχει αλλάξει προς το καλύτερο. Στα τέλη Φεβρουαρίου 2007 το ποσοστό ανεργίας στην Πολωνία ήταν 14,9% ενώ την ίδια περίοδο ο μέσος μικτός μισθός στις πολωνικές επιχειρήσεις ανερχόταν στα 2687,48 ζλότυ δηλαδή στα 702 Ευρώ (936 USD).

Για φέτος, εκτιμάται ότι η ανάπτυξη θα είναι 1,4%, έναντι 0,8% σε προηγούμενη πρόβλεψη, ενώ το *ΑΕΠ* αναμένεται να αναπτυχθεί κατά 4,5% το 2011. "Η πολωνική οικονομία απέφυγε την ύφεση κατά τη διάρκεια της διεθνούς οικονομικής κρίσης και οπωσδήποτε κινείται ανοδικά", αναφέρουν οι αναλυτές της Danske Bank.

Προβλέπεται επίσης, ότι οι πολωνικές *εξαγωγές* θα αυξηθούν κατά 7,4% το 2010, έπειτα από πτώση 17,5% φέτος, ενώ θα αυξηθούν με υψηλότερους ρυθμούς από ότι οι εισαγωγές, λόγω της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της χώρας. Ως αποτέλεσμα, το *εμπορικό έλλειμμα* πιθανόν θα περιοριστεί στο 0,6% του ΑΕΠ το 2010 από 0,9% που εκτιμάται για φέτος, σύμφωνα με τους αναλυτές.

Τόσο η *βιομηχανία* όσο και οι *καταναλωτικές δαπάνες* αναμένεται να κινηθούν ανοδικά, αλλά και ο δείκτης *ανεργίας* ο οποίος εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο 12,9% το 2010 από 11,7% φέτος και αναμένεται να φθάσει στο ανώτατο σημείο στις αρχές του 2011.

2.3.5 ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Η μετάβαση της Βουλγαρίας στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, δεν είχε πολύ θετικά αποτελέσματα. Όπως υποστηρίζουν διάφοροι οικονομολόγοι, έγιναν αρκετά λάθη στη διάρκεια της περιόδου μετάβασης, ξεκινώντας από την κυβέρνηση του Αντρέι Λουκάνοφ (Φεβρουάριος - Δεκέμβριος 1990) και την κήρυξη (μονομερούς) προσωρινής αναστολής του εξωτερικού χρέους.

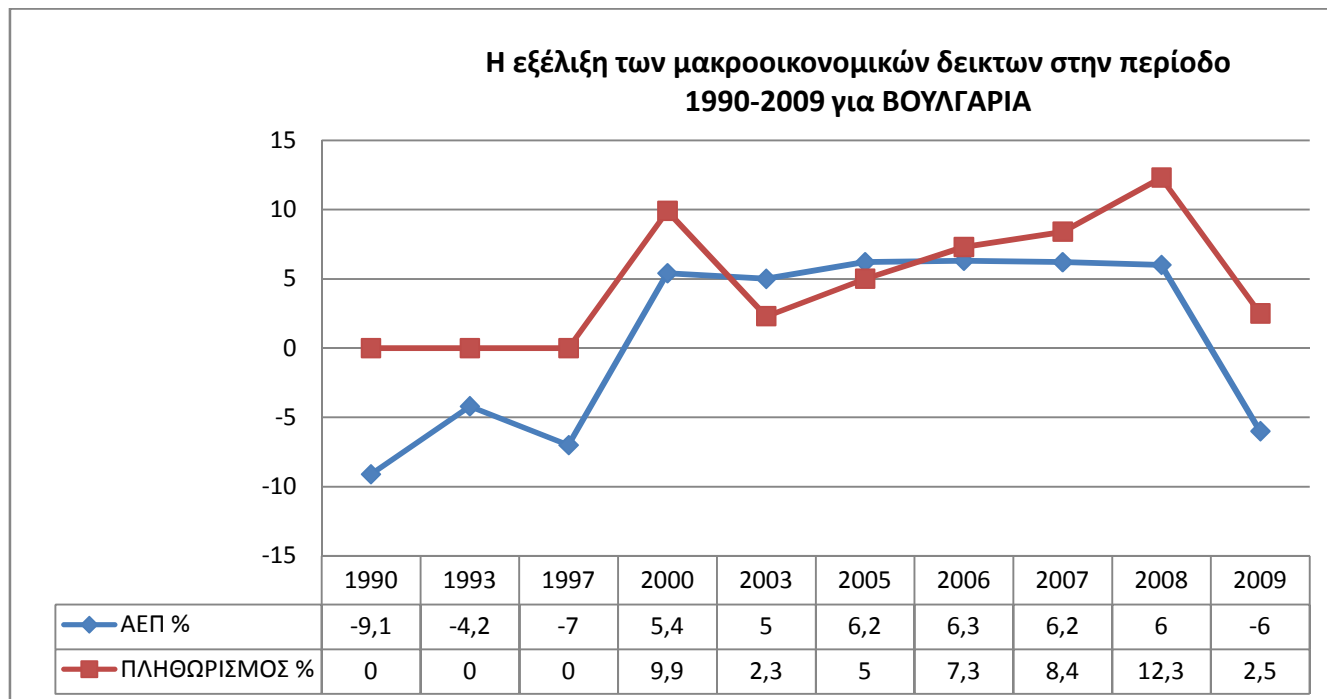
Ο εκπρόσωπος του ινστιτούτου οικονομίας της αγοράς, Πέτερ Γκάνεφ, αναφέρθηκε στην χρηματοοικονομική κρίση του '96, λέγοντας χαρακτηριστικά: "Η κρίση ήταν αποτέλεσμα των αποτυχημένων προσπαθειών της τότε κυβέρνησης να λειτουργήσει σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας. Δεν τα κατάφερε, διότι ήθελε να έχει τον πλήρη έλεγχο και δεν επέτρεπε καμία ελευθερία στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Έτσι η κατάρρευση ήταν αναπόφευκτη"

Η κατάσταση επιδεινώθηκε προς τις αρχές του 1997, με την κατάρρευση όλου του τραπεζικού συστήματος, τη δραματική υποτίμηση του νομίσματος, τον κλιμακούμενο πληθωρισμό και τις μαζικές διαμαρτυρίες κατά της επιδεινούμενης οικονομικής ανάπτυξης.

Έπειτα από αυτή την κρίση, σημειώθηκε οικονομική ανάπτυξη στη Βουλγαρία, υλοποιήθηκαν μεταρρυθμίσεις και επιβλήθηκε δημοσιονομική πειθαρχία, με αποτέλεσμα η χώρα να ακολουθεί το "μονοπάτι" της προόδου.

Η Βουλγαρία, παρά τις όποιες δυσκολίες συνάντησε την περίοδο της μετάβασης, κατάφερε να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την 1/01/2007 Βουλγαρία και Ρουμανία έγιναν πλήρη μέλη της ΕΕ η οποία περιλαμβάνει πλέον 27 χώρες. Η ένταξη των δυο χωρών σηματοδοτεί νέες εξελίξεις στην περιοχή των Βαλκανίων και ουσιαστικά ανακαινίζει τις σχέσεις μεταξύ των 2 χωρών, με τις λοιπές χώρες μέλη της ΕΕ.

Σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική υπηρεσία της Βουλγαρίας, το μέσο ετήσιο **εισόδημα** στη Βουλγαρία για το 2006 έφθασε στα 4.255 λέβα (2182 ευρώ), ενώ το **εξωτερικό εμπόριο** της χώρας τον Ιανουάριο του 2007 ανήλθε στα 4,46 δις λέβα σε σχέση με τα 4 δις λέβα, που ήταν το προηγούμενο έτος, δηλαδή σημείωσε αύξηση 11,2%. Οι **εισαγωγές** αυξήθηκαν κατά 14,8% ενώ οι **εξαγωγές** αυξήθηκαν κατά 5,7% και ανήλθαν στα 1,69 δις λέβα. Όσον αφορά το ΑΕΠ, τον πληθωρισμό και τις ΑΞΕ, η πορεία τους μέσα στη δεκαετία φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

	1990	1993	1997	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΞΕ	56	40	138	998	2070	4005	7583	11433	6696	3213

(εισορές ΑΞΕ σε εκατ. US \$)

Πηγές: ΔΝΤ, International Financial Statistics, Economist Intelligence Unit, Παγκόσμια Τράπεζα.

Παρόλα αυτά η διεθνής οικονομική κρίση του προηγούμενου έτους επηρέασε ιδιαίτερα τη Βουλγαρία. Η ύφεση αυτή οφείλεται στη μείωση τόσο της εγχώριας ζήτησης όσο και των δαπανών για την ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση και τον περιορισμό των **ΑΞΕ**.

Παράλληλα, είχα ως αποτέλεσμα και τη μείωση των κρατικών εσόδων. Απόρροια του γεγονότος αυτού αποτέλεσε το **έλλειμμα** 3,9%, που κατεγράφη το 2009 (έναντι πλεονάσματος 1,8% το 2008).

Από την άλλη πλευρά, βέβαια, η οικονομική κρίση περιόρισε και κάποιες ανισορροπίες σε συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός αύξησης του **πληθωρισμού** μειώθηκε ραγδαία, όπως είδαμε και προηγουμένως (από το ιλιγγιώδες 12,0% το 2008 σε 2,5% το 2009), ενώ, παράλληλα, περιορίστηκε σημαντικά το έλλειμμα του **ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών**.

Σε ότι αφορά τις μελλοντικές προοπτικές της χώρας, η Επιτροπή προβλέπει ότι η βουλγαρική οικονομία θα αρχίσει να ανακάμπτει στα τέλη του 2010 χάρη στις καθαρές *εξαγωγές*, ενώ το 2011 η ανάπτυξη θα υποστηριχθεί και πάλι από την εγχώρια ζήτηση. Παρά τη σταδιακή αύξηση των *εισαγωγών* το 2011, προβλέπεται ότι το έλλειμμα του *ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών* θα συνεχίσει να περιορίζεται τόσο το 2010 όσο και το 2011. Σε ότι αφορά τον εργασιακό τομέα, προβλέπεται ότι θα συνεχιστεί η μείωση της απασχόλησης το 2010, η οποία θα αρχίσει να ανακάμπτει σταδιακά το 2011. Ο ρυθμός αύξησης, πάντως, των μισθών θα επιβραδυνθεί και το 2010 και το 2011. Η παραγωγικότητα θα αποκτήσει ουσιαστική δυναμική το 2011, υπερβαίνοντας το ρυθμό αύξησης των μισθών, ενώ ο *πληθωρισμός* θα κινηθεί την επόμενη δεκαετία, περίπου στο 2,5%.

Τέλος, σε ότι αφορά τα δημοσιονομικά μεγέθη, εκτιμάται ότι, ύστερα από την υιοθέτηση των μέτρων κατά της κρίσης από τη β/κυβέρνηση, το έλλειμμα της γενικής διακυβέρνησης θα ανέλθει στο 2,75% του ΑΕΠ το 2010 και στο 2,25% το 2011. Αβεβαιότητα επικρατεί για τη μελλοντική διαμόρφωση αρκετών δημοσιονομικών μεγεθών, όπως για παράδειγμα, των φορολογικών εσόδων, καθώς η οικονομία λαμβάνει σταδιακά εξωστρεφή χαρακτηριστικά, ενώ δεν μπορεί ακόμη να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα των μέτρων που ελήφθησαν για την καλύτερη λειτουργία των φοροεισπρακτικών μηχανισμών.

2.3.6 ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Η ανάπτυξη της Ρουμανίας, μετά την πτώση της σοσιαλιστικής διαχείρισης, παρουσίασε ιδιαιτερότητες οι οποίες λειτούργησαν αναδραστικά στα πρώτα έτη της εφαρμογής της οικονομίας της αγοράς. Οι συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες καθόρισαν την πορεία ανάπτυξης, με συνέπεια την καθυστέρηση της διεθνοποίησης της οικονομίας της, παρά τις θετικές προοπτικές που προδιαγράφονταν.

Τα έτη 1990-1996, σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, χαρακτηρίζονται από την προσπάθεια διατήρησης των δομών της παλαιάς εξουσίας, τόσο στον κρατικό όσο και στον ιδιωτικό τομέα, με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της απελευθέρωσης της αγοράς.

Με τη σειρά της, η καθυστέρηση αυτή περιόρισε τις αναγκαίες εισροές κεφαλαίων από τη διεθνή αγορά, γεγονός που επέδρασε αρνητικά στην αναδιάρθρωση της παραγωγής, στην αύξηση του κρατικού ελλείμματος και του χρέους, εσωτερικού και εξωτερικού.

Οι χειρότερες επιδόσεις της ρουμανικής οικονομίας σημειώθηκαν στο διάστημα 1988-1993, ενώ η παραγωγή άγγιξε οριακά σημεία ύφεσης στο διάστημα 1990-1992. Από το 1993 αρχίζουν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια ανάσχεσης της πτώσης των δεικτών με κυρίαρχο την αύξηση του ΑΕΠ, του προϊόντος της γεωργίας, της βιομηχανίας και της παραγωγικότητας της εργασίας έναντι του προηγούμενου έτους. Αντίθετα το εμπόριο δεν κατάφερε να προσαρμοστεί έγκαιρα στις νέες συνθήκες, ιδιαίτερα στην εγχώρια αγορά. Το 1994 σημειώθηκε αύξηση του ΑΕΠ κατά 4% έναντι του 1993, ποσοστό που σηματοδότησε την αρχή της ανάκαμψης στη σύγχρονη περίοδο της οικονομικής κατάστασης της χώρας. Μεγάλη ανάπτυξη επίσης είδαμε και στον ιδιωτικό τομέα ο οποίος για αρκετούς λόγους δεν είχε τις ίδιες επιδόσεις και στη βιομηχανία.

Μέχρι το τέλος του 1989, οι τιμές παρέμεναν σχετικά σταθερές χάρη στο συγκεντρωτικό σύστημα διεύθυνσης της οικονομίας. Από το 1990, ωστόσο, εξαιτίας της σταδιακής απελευθέρωσης της αγοράς των τροφίμων, ο **πληθωρισμός** εγκαταστάθηκε στην οικονομία εξανεμίζοντας την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών, οι οποίοι παρέμειναν αντιμέτωποι με τους κανόνες διαμόρφωσης των τιμών βάσει της προσφοράς και της ζήτησης.

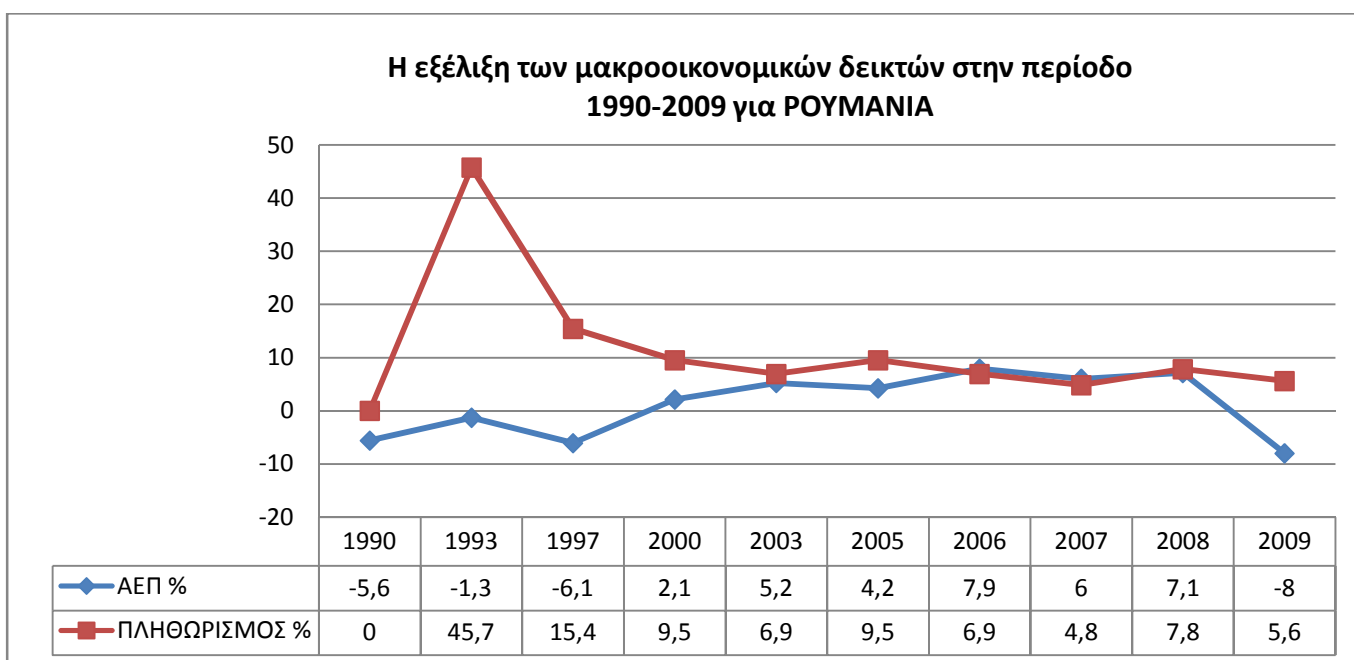
Το 1995 η αύξηση του ΑΕΠ και της παραγωγής ανήλθαν σε εντυπωσιακά ποσοστά - τηρουμένων των αναλογιών για την κατάσταση της οικονομίας- τα οποία είναι δυνατό να ερμηνευθούν περισσότερο ως αποτέλεσμα του όγκου και των παραγωγικών στόχων των ξένων επενδύσεων του 1994 παρά ως θετική αντίδραση του δυναμικού της ρουμανικής οικονομίας.

Ένας από τους στόχους της χώρας στην περίοδο 1990-1996 ήταν η προσέλκυση **ξένων κεφαλαίων** στη ρουμανική αγορά με κατεύθυνση τους κλάδους αιχμής στη βιομηχανική παραγωγή, έτσι φυσικά όπως τους εννοούσε η τότε ηγεσία. Όμως οι κεφαλαιακές εισροές από ξένους επενδυτές ήταν ελάχιστες συγκριτικά προς το υπάρχον δυναμικό της ρουμανικής βιομηχανίας και αγοράς, όπως και συγκριτικά προς τις άλλες γειτονικές της χώρες. Τρία ήταν τα βασικά σημεία της άρνησης των ξένων κεφαλαιούχων για να επενδύσουν στη ρουμανική αγορά: η περιορισμένη απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος, η διαπλοκή των οικονομικών συμφερόντων και η έλλειψη σταθερότητας σε πολιτικό επίπεδο.

Οι μόνοι ξένοι επενδυτές που τόλμησαν την είσοδό τους στη Ρουμανική αγορά ήταν οι Κορεάτες οι οποίοι δεν διέβλεψαν το συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας. Δυστυχώς για τη Ρουμανία δεν έγινε δυνατή μια παρόμοια κίνηση και από άλλους επενδυτές, με συνέπεια να απολέσει τη δυνατότητα της έγκαιρης εισόδου της στη νέα κατανομή των ευρωπαϊκών αγορών.

Από το 1997 και μετά από χρόνια στασιμότητας υπήρξε μεγάλη αύξηση στις ετήσιες εισροές **ΑΞΕ** στη Ρουμανία. Ο δείκτης των ΑΞΕ σωρευτικά επί του ΑΕΠ για την τριετία 1997 -2000 ανήλθε σε 13% (έναντι 1% την περίοδο 1990 – 1996) υπογραμμίζοντας τη σημαντική συμμετοχή των ΑΞΕ στην αύξηση του ΑΕΠ. Μετά το 1998, δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ εισέρρευσαν στη Ρουμανία μέσω εξαγορών και επενδύσεων, με τις οποίες εκσυγχρονίστηκαν η βιομηχανία και οι υπηρεσίες.

Μετά το 2002 ο πραγματικός ρυθμός αύξησης ΑΕΠ της Ρουμανίας άρχισε να σταθεροποιείται σε υψηλά επίπεδα, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί, φτάνοντας το 7,7% το 2006 και το 6,0% το 2007.

	1990	1993	1997	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009
ΑΞΕ	40	94	415	1051	2156	6587	10957	9629	9501	4528

(εισορές ΑΞΕ σε εκατ. US \$)

Πηγές: ΔΝΤ, International Financial Statistics, Economist Intelligence Unit, Παγκόσμια Τράπεζα.

Στην επίτευξη του υψηλού ρυθμού ανάπτυξης του *ΑΕΠ* μέσα στο 2006 συνέβαλε και η ισχυρή άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας που ανήλθε στα 10,6% έναντι 5,2% του 2005. Μεγάλη ήταν μέσα στο 2006 επίσης η συμβολή της βιομηχανικής παραγωγής, η οποία αυξήθηκε κατά 7,8% έναντι 2,5% του 2005.

Η Ρουμανία πέτυχε το μεγαλύτερο ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης (9,1%) και βρέθηκε στην πρώτη θέση της λίστας των κρατών-μελών της ΕΕ, που παρουσιάζουν θετική οικονομική ανάπτυξη το τρίτο τρίμηνο του 2008, έναντι του ποσοστού ανάπτυξης που καταγράφηκε το αντίστοιχο τρίμηνο του 2007.

Το 2007, την πρώτη χρονιά ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ όπως είδαμε και προηγουμένως, παρέμεινε ένα από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη.

Απ'ότι φαίνεται λοιπόν, ούτε η είσοδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ούτε η έλευση των ξένων επενδυτών κατάφεραν να εκσυγχρονίσουν πλήρως τη Ρουμανία. Οι αγορές χρήματος και κεφαλαίου δεν αναπτύχθηκαν πολύ έναντι αυτών της κεντρικής Ευρώπης και δέχονται εξωτερικές αναταράξεις. Επίσης, ο αγροτικός τομέας παραμένει υπανάπτυκτος, καθώς δεν υπάρχει μία αγορά που θα ενθάρρυνε τις επενδύσεις σε αυτόν και θα κεφαλαιοποιούσε τις δυνατότητες συμμετοχής του στην οικονομική ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

3.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Κ.Α ΕΥΡΩΠΗΣ

Οι αλλαγές και το νέο επιχειρηματικό περιβάλλον στις ΧΚΑΕ δημιουργούν μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες, ιδιαίτερα στους εξής τομείς:

- I. Το εμπόριο
- II. Τις επενδύσεις
- III. Τις υποδομές και
- IV. Την τεχνολογία

Η Κεντροανατολική Ευρώπη είναι μια μεγάλη και ακόρεστη αγορά που εισέρχεται τώρα στην εποχή της μαζικής κατανάλωσης, πράγμα που δημιουργεί *μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες για την αύξηση των εξαγωγών και εισαγωγών.*

Οι χώρες της ΚΑ Ευρώπης διαθέτουν σε αφθονία εργατικό δυναμικό, έδαφος και κάποιες από αυτές, πρώτες ύλες και καύσιμα. Έχουν όμως στενότητα κεφαλαίων και έλλειψη σύγχρονης τεχνολογίας και μάνατζμεντ. Για το λόγο αυτό επιδιώκουν την εισροή κεφαλαίων και τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας από το εξωτερικό. Το ποσοστό συμμετοχής των ξένων στην ανώτατη διοίκηση ξένων ή μικτών επιχειρήσεων είναι αρκετά υψηλό. Για παράδειγμα, το ποσοστό αυτό το 1997 στη Ρωσία ήταν 81%, στην Τσεχία 73% και στη Ρουμανία 67%

Οι αποφάσεις για ξένες επενδύσεις επηρεάζονται από νομικές, οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις. Πρέπει να σταθμίζονται οι οικονομικοί παράγοντες που καθορίζουν την αποδοτικότητα των επενδύσεων και να λαμβάνεται υπόψη το οικονομικό και πολιτικό ρίσκο που συνεπάγονται οι επενδύσεις. Για παράδειγμα, το φθινό και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό δημιουργεί ευνοϊκές προϋποθέσεις για τις ξένες επενδύσεις.

Το **μισθολογικό κόστος** σ' αυτές τις χώρες είναι χαμηλότερο από εκείνο των δυτικών χωρών και οι χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές που επικρατούν σ' αυτές τις χώρες, βελτιώνουν τις επιχειρηματικές ευκαιρίες.

Τέλος, η στενότητα κεφαλαίων που χαρακτηρίζει την ΚΑ Ευρώπη αποτελεί πόλο έλξης για τους ξένους επενδυτές.

Οι **ΑΞΕ** στα Βαλκάνια ήταν περιορισμένες στο παρελθόν. Στην περίοδο 1990-1995 π.χ. ήταν μόνο 1,9 δις δολάρια. Από το 1996-2002 αυξήθηκαν με βραδείς ρυθμούς ενώ περιορισμένες ήταν οι ΑΞΕ στη Ρωσία. Στην περίοδο όμως μετά το 2003 η Ρωσία αποτελεί πλέον το μεγαλύτερο πόλο έλξης επενδυτικών κεφαλαίων μετά την Κίνα.

Περιορισμένες ήταν γενικά στο παρελθόν οι χρηματοδοτικές εισροές από το εξωτερικό σ' αυτές τις χώρες και αυτό οφείλεται στην πολιτική και οικονομική αστάθεια, στο μεγάλο ρίσκο και σε κάποιες από αυτές στη μη ικανοποιητική νομοθεσία και στις πολεμικές συγκρούσεις.(Ρωσία). Μεγάλο μέρος των ξένων επενδύσεων πραγματοποιείται με τη μορφή μικτών επιχειρήσεων και αυτό γιατί οι ΧΚΑΕ έχουν θεσπίσει νόμους με ευνοϊκές διατάξεις για την ίδρυση και τη λειτουργία τους. Οι επενδύσεις των επιχειρήσεων στο εξωτερικό έχουν ευνοϊκές επιπτώσεις όχι μόνο για τις ίδιες τις επιχειρήσεις, αλλά και για την Εθνική οικονομία και για τις οικονομίες των χωρών υποδοχής. Υπάρχουν λοιπόν πρωτογενείς και δευτερογενείς επιπτώσεις όπως:

- I. Θέσεις εργασίας
- II. Υποκατάσταση εισαγωγών
- III. Εξαγωγές και εισαγωγές συναλλάγματος
- IV. Προώθηση τεχνολογίας και
- V. Υποβοήθηση περιφερειακής ανάπτυξης

Επίσης, μια από τις μορφές ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας και συνεργασίας μεταξύ Ανατολής και Δύσης είναι οι λεγόμενες **παράκτιες επιχειρήσεις**. Πρόκειται για νομικά πρόσωπα των οποίων η ιδιοκτησία και οι επιχειρηματικές τους δραστηριότητες βρίσκονται έξω από τη χώρα καταχώρησής τους. Υπάρχουν 50 χώρες στον κόσμο οι οποίες, αξιοποιώντας διάφορα συγκριτικά πλεονεκτήματα, παρέχουν σε ξένες εταιρείες διευκολύνσεις για την εγκατάσταση και τη λειτουργία παράκτιων επιχειρήσεων. Ένα από τα μεγαλύτερα παγκόσμια κέντρα παράκτιων επιχειρήσεων είναι η Κύπρος.

Σημαντικό επίσης τομέα συνεργασίας αποτελούν οι **υποδομές**. Υπάρχουν μεγάλες ανάγκες και επιχειρηματικές ευκαιρίες στις τηλεπικοινωνίες, τις μεταφορές, στην ενέργεια και σε άλλους κλάδους. Για παράδειγμα οι τηλεπικοινωνιακές ανάγκες στις ΧΚΑΕ είναι τεράστιες λόγω της υπανάπτυξης του τομέα των τηλεπικοινωνιών. Το δίκτυο είναι απαρχαιωμένο, ενώ η τηλεφωνική πυκνότητα είναι πολύ χαμηλή. Το επίπεδο ανάπτυξης της πληροφορικής είναι πολύ χαμηλό, όπως επίσης και ο αριθμός των συνδέσεων και των χρηστών του Internet. Σύμφωνα λοιπόν με κάποιες μελέτες στις ΧΚΑΕ προβλέπεται να επενδυθούν κεφάλαια ύψους εκατοντάδων δις δολαρίων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών και της πληροφορικής.

Η ανάγκη **εξωτερικής χρηματοδότησης** των τηλεπικοινωνιακών έργων οφείλεται στη στενότητα κεφαλαίων. Τα έσοδα από τηλεπικοινωνίες είναι περιορισμένα και δεν αρκούν για την αυτοχρηματοδότηση της ανάπτυξης των τηλεπικοινωνιών. Η ανάπτυξή τους στις ΧΚΑΕ προϋποθέτει τη διεθνή συνεργασία γι' αυτό και μεγάλο μέρος του σύγχρονου τηλεπικοινωνιακού υλικού εισάγεται από το εξωτερικό. Η συνεργασία αυτή μπορεί να γίνει με διάφορες μορφές όπως είναι οι εμπορικές συναλλαγές, η μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, η αγορά πακέτων μετοχών, η εργολαβία, οι μικτές εταιρείες και άλλες μορφές σταθερής συνεργασίας. Η αξιοποίηση των επιχειρηματικών ευκαιριών πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να ελαχιστοποιείται το ρίσκο. Στην ελαχιστοποίηση του ρίσκου μπορεί να συμβάλλουν παράγοντες όπως η συνεργασία με αξιόπιστες επιχειρήσεις, η εξασφάλιση τραπεζικών εγγυητικών επιστολών, ή η ασφάλιση των εξαγωγών και των επενδύσεων στο εξωτερικό.

3.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Όπως είδαμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, η προηγούμενη δεκαετία ήταν μια δεκαετία σταθμός για τις αναδυόμενες αγορές της ΚΑ Ευρώπης. Η είσοδος των νέων μελών στην Ε.Ε έδωσε ώθηση στην οικονομική και χρηματοοικονομική ολοκλήρωση, οδηγώντας σε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και μεγάλη εισροή κεφαλαίων, τουλάχιστον για τις περισσότερες από αυτές. Η συμμετοχή αυτών των χωρών στην Ε.Ε αντιπροσώπευε το ορόσημο για τη μετάβασή τους στην οικονομία της αγοράς..

Η ραγδαία ανάπτυξή τους, τους επέτρεψε να αυξήσουν το μερίδιό τους στο παγκόσμιο οικονομικό προϊόν και η αυξημένη πρόσβαση σε δυτικές αγορές οδήγησε σε αύξηση των εξαγωγών. Τα τελευταία χρόνια επίσης, παρατηρήθηκε μαζική εισροή κεφαλαίων στα νέα κράτη-μέλη, με τη μορφή ΑΞΕ, τραπεζικών δανείων και επενδύσεων χαρτοφυλακίου. Σήμερα, το μερίδιο που κατέχουν ξένες τράπεζες στο τραπεζικό σύστημα των αναδυόμενων Ευρωπαϊκών αγορών είναι υψηλότερο απ' την προηγμένη Ευρώπη και από αναδυόμενες αγορές σε άλλα σημεία του πλανήτη. Με βάση λοιπόν αυτά τα στοιχεία, υπάρχουν κάποιοι που καθιστούν τις αναδυόμενες αγορές της περιοχής μια σταθερά ελκυστική επενδυτική επιλογή και πως θα μπορούσαν να αποδειχτούν μια επικερδής επένδυση για το 2010.

Από την άλλη όμως, υπάρχουν και κάποιοι που πιστεύουν ότι οι ρόδινες εποχές για τις χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ, έχουν τελειώσει και ότι η αρχική προσαρμοστικότητα των νέων κρατών-μελών στην παγκόσμια οικονομική αναταραχή έδωσε τη θέση της σε μια βαθιά κρίση. Όταν η παγκόσμια κρίση χτύπησε το 2007, οι εξαγωγές παρουσίασαν επιβράδυνση και οι εισροές κεφαλαίων ουσιαστικά σταμάτησαν σε ορισμένες χώρες. Η αυξημένη οικονομική ολοκλήρωση και οι μεγάλες κεφαλαιακές εισροές οδήγησαν στην έκθεση σε νέους κινδύνους. Οι εισροές συνέβαλαν στην αύξηση του εξωτερικού χρέους και σε υπέρμετρα ελλείμματα σε αρκετά νέα κράτη-μέλη της ΕΕ. Τα εθνικά νομίσματα εμφανίζονται όλο και περισσότερο ευάλωτα και οι κυβερνήσεις δεν μπορούν να δανειστούν από τις χρηματαγορές, είτε από αδυναμία είτε γιατί το κόστος δανεισμού είναι ιδιαίτερα υψηλό.

Το ερώτημα λοιπόν είναι αν αυτές οι χώρες θα μπορέσουν να αναδυθούν ισχυρότερες από την κρίση. Κατά κάποιον τρόπο οι οικονομίες τους είναι περισσότερο ευέλικτες από αυτές της προηγμένης Ευρώπης, γεγονός που διευκολύνει την προσαρμογή τους. Τα τραπεζικά τους συστήματα μέχρι στιγμής έχουν προβάλλει αρκετά σθεναρή αντίσταση απέναντι στην παγκόσμια κρίση, όμως οι προοπτικές παρουσιάζουν προκλήσεις. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα αυξηθούν καθώς τα εθνικά

νομίσματα χάνουν την αξία τους και οι οικονομίες συρρικνώνονται. Οι τράπεζες θα πρέπει να περιορίσουν την χορήγηση πιστώσεων, τα νοικοκυριά δεν θα μπορούν να δανειστούν από τις τράπεζες τη στιγμή που η πτώση των τιμών κατοικίας και οι στενότερες οικονομικές συνθήκες πιέζουν τα εισοδήματα.

Αναμφισβήτητη συνέπεια είναι ο περιορισμός της κατανάλωσης που αποτελεί το 60% ου ΑΕΠ.

Συνοψίζοντας επομένως, οι συνέπειες της κρίσης για τις αναδυόμενες χώρες της ΚΑΝΕ εξαρτώνται τόσο από εγχώριους όσο και από εξωτερικούς παράγοντες. Στους τελευταίους περιλαμβάνεται το μέγεθος της μείωσης των εισαγωγών των χωρών της ΕΕ από την περιοχή. Ένας άλλος και ίσως σπουδαιότερος παράγοντας αφορά το βαθμό στον οποίο οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης και οι διεθνείς οργανισμοί θα συμβάλουν στη χρηματοδότηση των εξωτερικών ελλειμμάτων των χωρών κυρίως της Νοτιοανατολικής Ευρώπης επιτρέποντας τους έτσι να αναχρηματοδοτήσουν το συσσωρευμένο εξωτερικό χρέος τους.

Ήδη υπάρχουν θετικές εξελίξεις όσον αφορά την αρωγή από την ΕΕ και του διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Η εφαρμογή δηλαδή ενός συνεπούς και αξιόπιστου μείγματος μακροοικονομικής πολιτικής και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, το οποίο θα περιορίσει βαθμιαία τις εξωτερικές και εσωτερικές μακροοικονομικές ανισορροπίες και θα εξασφαλίσει την εισροή επενδυτικών κεφαλαίων αναβαθμίζοντας το παραγωγικό δυναμικό των αναδυόμενων αγορών.

Η κρίση αποτελεί μια ευκαιρία για την εγκαθίδρυση σταθερότερων πολιτικών, οικονομικών και χρηματοοικονομικών δεσμών στην περιοχή. Όμως, αν και τα ισχυρά πλαίσια πολιτικής της ΕΕ μπορούν να εξασφαλίσουν πολύτιμη στήριξη, οι πολιτικές που θα υιοθετήσει κάθε χώρα θα καθορίσουν τελικά πόσο γρήγορα θα ανακάμψει η αναδυόμενη Ευρώπη από αυτό που αποδείχτηκε η χειρότερη κρίση μετά το Μεγάλο Κραχ.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ

1. Η εξέλιξη του ΑΕΠ σε επιλεγμένες χώρες ΚΑΕ

1990-2009

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	-9,1	-11,7	-6,0	-4,2	0,0	3,5	-10,1	-7,0	3,5	2,4
ΤΣΕΧΙΑ	-1,2	-14,2	-6,4	-0,5	2,6	5,0	4,8	-1,0	-2,2	-0,8
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	-5,6	-12,9	-13,8	-1,3	2,4	7,0	3,9	-6,1	-4,8	-2,3
ΠΟΛΩΝΙΑ	-11,6	-7,0	2,6	-3,8	5,5	7,0	6,0	6,8	4,8	4,1
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	-2,5	-7,7	-4,3	-2,3	2,5	2,0	1,3	4,6	4,9	4,2
ΡΩΣΙΑ	-	-	-	-	-	-	-	1,4	-5,3	6,4

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	5,4	4,1	4,5	5	6,6	6,2	6,3	6,2	6	(-6)
ΤΣΕΧΙΑ	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,7	(-4,3)
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	2,1	5,7	5,1	5,2	8,5	4,2	7,9	6	7,1	(-8)
ΠΟΛΩΝΙΑ	4,3	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	4,9	(1,3)
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	5,2	4,1	4,4	4,3	4,7	3,9	4	1,2	0,6	(-6,5)
ΡΩΣΙΑ	10	5,1	4,7	7,4	7,1	6,4	7,4	8,1	5,6	(-8,5)

2. ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Ετήσια μεταβολή της λιανικής τιμής καταναλωτών ως %

	1997	2000	2001	2002	2003	200	2005	200	2007	2008	2009
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1082,0	9,9	7,4	5,9	2,3	6,1	5,0	7,3	8,4	12,3	2,5
ΤΣΕΧΙΑ	8,4	4,0	4,7	1,8	0,2	2,8	1,9	2,6	3,0	6,3	0,6
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	154,8	45,7	34,5	22,5	15,4	12,0	9,5	6,9	4,8	7,8	5,6
ΠΟΛΩΝΙΑ	14,9	10,1	5,5	1,9	0,8	3,5	2,5	1,2	2,5	4,2	4,0
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	18,3	9,8	9,2	5,3	4,7	6,8	3,6	3,9	8,0	6,1	4,0
ΡΩΣΙΑ	14,7	20,8	21,6	16,0	14,6	11,0	12,5	9,8	9,1	14,1	11,8

Πηγή: unctad.org: World Investment Report 2009

3. Άμεσες Ξένες Επενδύσεις σε εκ. δολάρια

	1991	1992	1993	1994	1995	1997	1998	1999
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	56	42	40	105	90	138	537	819
ΤΣΕΧΙΑ	–	–	654	878	2568	1280	3100	6310
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	40	77	94	341	419	415	2031	1041
ΠΟΛΩΝΙΑ	291	678	1715	1875	3659	4445	6365	7270
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	1462	1479	2350	1144	4519	3335	2037	1977
ΡΩΣΙΑ	–	–	–	–	–	1657	–	–

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	998	803	876	2070	2879	4005	7583	11433
ΤΣΕΧΙΑ	4942	5474	8282	1814	3941	11630	4043	8955
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	1051	1154	1080	2156	6368	6587	10957	9629
ΠΟΛΩΝΙΑ	9327	5804	3901	4284	11761	6951	10727	17987
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	2161	3573	2722	479	3405	5586	3640	2197
ΡΩΣΙΑ	-463	216	-588	-1769	1662	118	6550	9158

Πηγή: unctad.org: World Investment Report 2009

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ:

Paul R. Krugman και Maurice Obstfeld : *Διεθνής Οικονομική-Θεωρία και πολιτική* Τόμος Α΄ & Β΄, εκδόσεις Κριτική Επιστημονική βιβλιοθήκη, 1995 New York.

Ευθύμιος Δ. Πουρναράκης : *Εισαγωγή στην οικονομική* Τόμος Α΄ Μακροοικονομία, εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών, 1995 Αθήνα.

Στέργιος Μπαμπανάσης : *Νέα Διεθνής Οικονομία*, εκδόσεις Παπαζήση, 2004 Αθήνα.

Χρήστος Παπάζογλου : *Οι οικονομίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης*, εκδόσεις Κριτική Επιστημονική βιβλιοθήκη, 2005 Αθήνα

Έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Προβόπουλου Γεώργιου για το έτος 2008

ΕΝΤΥΠΙΑ ΑΡΘΡΑ:

Κέρδος : *Σταθερά ελκυστική επιλογή οι αναδύμενες αγορές* (δημοσιεύτηκε 29/10/09) , *Οι αναδύμενες αγορές πρωταγωνιστούν στο νέο επενδυτικό τοπίο* (δημοσιεύτηκε 7/01/10)

Εξπρές : *Οι ελκυστικότερες αναδύμενες αγορές της υφηλίου* (δημοσιεύτηκε 3/08/09)

Καθημερινή : *Λαμπρό μέλλον στις αναδύμενες αγορές* (δημοσιεύτηκε 22/11/09)

Το Βήμα : *Πρωταγωνίστριες οι αναδύμενες* (δημοσιεύτηκε 6/01/10)

Euro2day : *Οι αναδύμενες αγορές μαγνητίζουν τα κεφάλαια* (δημοσιεύτηκε 15/01/10)

Χρήμα : *Ν.Α Ευρώπη. Ευνοϊκή συγκυρία, θετικές επενδυτικές προοπτικές* (δημοσιεύτηκε 04/08)

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ:

www.unctad.org

www.worldbank.org

www.wikipedia.org

www.ebrd.com